

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

YIL : I

SAYI : 4 CİLT : I.

KASIM - ARALIK 1964

EDEBİYAT

SANAT

FOLKLOR

TARİH

COĞRAFYA

AKTÜALİTE

Başnur Matbaası - Ankara

1 9 6 5

İÇİNDEKİLER

İnsan Hakları Beyannamesi Hakkında	KAFKASYA
Kafkasya ve Kafkasyalılar Hakkında	İsmet KALGAY
Çerkes Adetleri	SETENAY
İmam Hamzat	BA. TA
O Benim Dağlarımda (Şiir)	Zübeyde ŞHAPLI
Kuzey Kafkasyanın Politik Durumu	Tamar GÜSAR
Uzmi Hayri Hacı	Dr. Vasfi GÜSAR
Ata Sözleri Hakkında	K. A.
Muhtasar Eski Adige Tarihi	Dr. Vasfi GÜSAR
Kosta Hetagkati	İzzet AYDEMİR
İsrailde Kuzey Kafkasyalılar	Mahmut KUŞU
Allaverdy Kafkas Derneği Hakkında	K. A.
Prens Simon Sidamon Eristov	K. A.
Nidai Vatan (Şiir)	Ş. BEREKETUKO GAZI
Hatuk ve Cinler (Hikâye)	Kadir İ. NATHO
İhtiyar ve Gelini (Hikâye)	Mahir ÇAĞATAY
Aktüalite	★ ★

KAFKASYA

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
KÜLTÜREL DERGİ

YIL: I

SAYI: 4 CİLT: I.

KASIM - ARALIK 1964

Sahip ve sorumlu yayın Müdürlü
İZZET AYDEMİR

Teknik İşler:
BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi:
Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No.: 61, D: 5
Ankara

Her çeşit yazışma ve abone adresi:
Yenimahalle Muhaç Sok. No.: 9
Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer:
BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ:
Yıllık Abonesi: 12 T.L.
Yabancı Memleketler: 24 T.L.

★

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılar-
da gerekli düzeltmeleri yapmaya
yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan
doğacak her türlü sorumluluk
çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir.

İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİNİN İLÂNININ 16 CI YILI DOLAYISIYLA

«İnsan hakları Evrensel Beynname-
si» adı verilen ve insanlığın ortak malı
ve bir çeşit ANAYASA, sı olarak bilinen
beynannamenin birleşmiş milletler tara-
fından kabul ve ilân edilışinin on altıncı
yıl dönümü 10 Aralık 1964 tarihinde bü-
tün hür dünyada kutlanmıştır.

İlk defa 10 Aralık 1948 tarihinde, o
zaman altmış devletin üye bulunduğu
birleşmiş milletler genel kurulunda gö-
rüşülen ve hiçbir devletin aleyhte oy
kullanmadan kabul ettiği bu beyanname
30 madde ve bir önsözden ibarettir. Oy-
lamaya katılan devletler arasında yalnız
sekiz devlet beyannamenin kabulü sıra-
sında çekimser kalmışlardır. Bu devlet-
ler de tahmin edileceği üzere komünist
blok'a bağlı Rusya, Ukrayna, Polonya,
Belorusya, Çekoslovakya, Yugoslavya ile
memleketlerinde halâ ırk ayrımı politi-
kası ile esaret rejimini devam ettiren
Suudi Arabistandır. Bu memleketlerin
beyannameyi kabul etmemelerinin gerçek
sebepleri de herkeşçe bilinmektedir. 6
Nisan 1949 tarihinde Türkiye tarafından
da kabul olunan beyannamenin bazı
maddeleri şunlardır: Madde 1 — İnsan-
lar hürriyet, haysiyet ve haklar bakımın-
dan eşittirler. M: 2 — Yaşamak, hürri-
yet ve ferdi güvenlik herkesin hakkıdır.
M: 3 — Hiç kimse kölelik ve kulluk al-
tında bulundurulamaz, bunun her şekli
yasaktır. M: 9 — Hiç kimse keyfi olarak
tutulamaz, alıkonulamaz veya sürüle-
mez. M: 13 — 14 Herkes, herhangi bir
devletin arazisinde serbestçe dolaşıp,
yerleşmek hakkına sahiptir. M: 19 — 20:
Herkes neşriyat, toplanma Dernek kur-
ma, Derneğe girme ve çıkma hürriyeti
hakkına sahiptir.

KAFKASYA

KAFKASYA VE KAFKASYALILAR HAKKINDA

(Geçen sayıdan devam)

III

Ceviren: İsmet KALGAY

Saniyen, Petersburg salonları bile, bu yeni zevkin ortaya çıkışı ile önemini kaybetmişti. Mermer Kaplı Salonlar ve meşhur kış bahçeleri yavanlaşmış, denklelerini saran asiller soluğu Kafkaslarda almışlardı.

Şamilin düşüşüne kadar, Çariçenin nedimelerinden iki prensesin, her Rus kadını gibi, dağlılar tarafından, saf kan Kabardin atının terkisine bindirilerek kaçırılmak ve dağlara götürülmek rüyası, 1854 yılında hakikat oldu. Biz bunlardan ikincisi üzerinde duracağız. Gerçekten Madam HOMMAIR de HELL bu olayı şöyle anlatıyor: Lezgilerin kaçırdığı prenses, GENERAL GRABBE'nin askerleri tarafından kurtarılmıştı; ama o, zaten sevmediği Petersburg muhitinde fazla kalamazdı. Bir gün yine dağlara, dağlılara kaçtı. Çünkü orada erkekler, mert ve kadınlara karşı daha hürmet-kârı.

Silâhların kişileştiği, intikamın ilk prensip olduğu bu dram ikliminde, görünen herşey, var oluşunun manasını kendi dili ile anlatıyordu: Kemer, kama ve kılıçlar üzerindeki yazılar sahiplerine «ben (3) AMMALET bey için yapıldım.», «sana gece ve gündüz hizmet edeceğim.»; «cinayet işlemem, öc alırım.» diye sesleniyor, onları düşmana doğru itiyordu. Birisine «senin kaman paslansın» demek, büyük bir beddua sayılırdı. Bunlar, romantik şarkın eğri palaları değil, fakat düz ve ağır olanları idi. Silâh kuşanmadan giyinen dağlı, motomo çıplak adedilirdi. Kadımlar da öyle, daha küçük ve gösterişsiz cinsleri tercih ederler, bunları bel kemerine asarlardı. Kama kullanmak bu insanlara has bir sanat idi. Silâh ve şeref dağlarda aynı hürmeti görürdü.

Kafkasyalılar, her zaman her yerde

savaşlılar. Muharebe hamleleri halkın nabızı idi. Onlar istilacılarla olduğu gibi, birbirleri ilede aynı hiddeti duyarak çarpıştılar. Roma lejyonları, Arablar, Attila, Cengiz Han, Timur ve KAFKASLARA «İskender Seddi» adını veren Persler gibi, birbirini takip eden istila dalgaları, karşılarında onları korkunç bir düşman olarak bulmuşlardı. Dünyayı fethetmek için kudretli imparatorlar ilk defa burada durdurulmuş, hesap vermek zorunda bırakılmışlardı. Dağlıların yenilmezlik efsanesi, İranda, «Şahın akı yoksa Dağıstan'a taarruz eder» darbi meseli ile asırlarca dillerde tekrar edilmiştir. Bazı istilacılar, Kafkas dağları ile boy ölçüşmeye bile lâyıık görülmezlerdi. NADİR ŞAH, Hindistanı ve onun azgın kiralıklarını zaptettikten sonra, Dağıstan ve diğer Kafkas eyaletlerini itaat altına almağa karar vermişti. Fakat, o, müthiş bir AMAZON ordusunun sert mukavemeti karşısında feci bir mağlubiyete uğradı. Böylece Şah'ta bu ülkede küçüm-senen ve Kuzeye doğru gelişmeyi aklından çıkaran biri oldu.

Dağlılara ait sorulu cevaplı şu ata sözü: «Dağlarda ne zaman kan akmayacak.» «Karlar içerisinde şeker pancarı yetiştigi zaman» mücadele ve muharebelerin devamlılığını göstermeğe kâfidir.

Yeni de, bu şiddet ülkesinin tek hakimî dağlar, asırlar boyunca hiç bir değişikliğe uğramadan muhteşem ve mağrur kaldılar. Onlar; ŞEKSPRİN şarkısını söylediği BUZLU KAFKASLAR dı. Gazaplar diyarının kudretli şefi DİN padişahının yaşadığı, başı göğü delen dağlar. Kazbek; Prometenin zincire vurulduğu efsaneler kahramanı; ELBRUZ; Allahın izni olmadıkça, hiç kimsenin tırmanamayacağına inanılan, heybetli varlık; çift zirveleri arasındaki boşluk ile Ağrı

dağını birleştiren hat üzerinde Nuhun gemisini demirlediği söylenir.

ELBRUZ'a ilk tırmanan şahıs olarak tanınan, DUGLAS Fresfield adlı bir İngiliz genci idi; 1861 yılında, Oxford üniversitesinde talebe iken, tahsiline ara vererek Kafkasa gelen dağcı, bu çetin yolculuğu göze almıştı. Yerli rehberler geri döndüklerinde, çok aşağıda ilk uğradıkları bir köyde, bu başarılı çıkışı müjdelemişler, fakat hiç kimseyi inandıramamışlardı.

Bunlar; yanında, Alplerin cüce kaldığı, Tolstoya ilham veren ve onun fikir dünyasını bütünü ile değiştiren, dağlar silsilesi idi. O, «Ancak dağlar;» ve «dağlar» beni anlar diye figan ederek, onların geniş ufuklarına doğru, hızla koştu. Orada; Turgenievin en büyük eseri dediği, «KAZAKLAR» (4) da tasvir ettiği ruhu bulacaktı. Ve orada, hasretini çektiği tabiat sadeliğini keşfedecek, ömrünün geri kalan günlerini, onun için yaşayacaktı. Canlanışının asıl membaı burada şekil aldı. O andan itibaren, her şey dağların sert ve haşın karakterine bürünmüştü... Gaipen bir ses, sanki onun kulaklarına «HAYAT yeni başlıyor» diye fısıldıyordu. Evet... tabiat Tolstoy'a Kafkasta randevu vermişti. Bu buluşmanın en gıdallı meyveside «Harp ve Sulh oldu.»

Şamil, şöhreti ülkeler aşan efsaneler devî, karargâhını, kendi kudretinin bir parçası olan dağlarda kurmuş, siyah renkli sancağını onların gölgesinde açmıştı. O, GAZAVAT!; Mukaddes Harb ismi altında, birbirine muhalif dağlı kabileleri birleştirmiş, amansız bir İMAN ordusu YAPMIŞTI. KAFKAS'ı gayeye götürecekti bu yol, millî husumeti kaldıracak, yerini Azgın müstevlileri yok edecek intikam enerjisi ile dolduracaktı. Yirmi beş sene süren hakimiyeti esnasında ŞAMİL, halkının açlık ve yokluk içinde kıvrınmasına rağmen, seferden sefere koşmuş, yenilmezliğin en mücessem mümessili olduğunu ispat etmişti. Muridleri etrafında pervane gibi dönüyor, ölünceye kadar savaşıacaklarına dair and içiyorlardı. Her sözü kanun idi ve istisnasız uygulanırdı. Dört karısı da huzu-

runda sevgi ve tevazu ile eğilirdi, istiklâl davası uğruna, küçük oğlu düşmana rehine olarak verilmişti. Öz hemşiresi, onun emri üzerine, kendisini üçyüz metre derinliğindeki bir yara atarak öldürmüştü. Kusur eden bazı köylüler için merhamet dileyen arnesine verdiği cezayı, onun yerine bizzat kendisi çekmişti.

Bunun yanında, İmamın şahsiyetini tamamlayan vasıflar tevazu ve grudu. Esir iken kendisini tanımak gayesi ile muhitine gelen bir kaçı, onu eski asil dekoru içinde bulmuşlar, tahammül edilmez Rus konteslerinin cazip dekoltereleri ile ilgilenmediğini görmüşlerdir. Kudretinin zirvesine çıktığı günlerde bile, mütevazî bir masanın önüne, bağdaş kurarak oturur ve yemeğini yerdî. Bu büyük adamda, her dağlı gibi, ruhen aristokrat, tavran demokrattı.

Bunun gibi, her kuvvet sahibinin hayatında, şefkatin yer aldığı bir gerçektir. ŞAMİLİN uzun ömürlü düşmanı Çar I. NİKOLA, müstebit bir hükümdar, aynı zamanda, bir fakirin cenaze merasimine katılacak kadar alçak gönüllü bir adamdı. İşte, büyüklerin hayatı, birbirine zıt renklerin süslediği okunması güç canlı bir tablo... İğrenç (5) Ali Paşa gözyaşları dökerek, kopardığı çiçeklerden dolay affını dilemişti. Ama Çar, hiç tereddüt etmeden, onun oğullarını dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkarmıştı. Kurbanlar, gezinti yapmak üzere bindikleri yelkenlinin, hesap edilerek açılan deliklerinden aşağı düşmüş, acı acı bağırarak, gölün dalgaları arasında kaybolmuşlardı. Uğursuz su, birine daha mesire olacaktı, bu da su sambakları arasında yüzen büyükçe bir kavuk... Soranlara, Ali Paşanın gölün sakal derinliğini geçmeyen kıyılarında, suda yüzen bir çift kelebeği kurtarmakla meşgul olduğu söylendi. O, karşı sahilde, kendisini bekleyen çocukları ile buluşacaktı.

Yeri gelmişken söyleyeyim; ŞAMİL, bunların hiçbirisi ile mukayese edilemezdi. Şiddet hariç, o, insanları ve hayvanları sever, Ruhunun güzellikleri içinde her yaratığa ayrı bir yer ayırırdı. Tabiatı çeşitli görüntüleri ile gönlüne işler, on-

ÇERKES ADETLERİ

III

(Geçen sayıdan devam)

Çeviren: SETENAY

Dans ve müziği olduğu kadar hırsız ve soyguncuları da haber verebilmelidir.

Kafkaslılar babalarından oğullarına intikal eden ve atlarına ait olan birçok başarı hikâyelerini anlatmaya çok düşkünlüdürler. Anlatıldığına göre bir prence kabilesindeki en iyi binicinin kim olduğu sorulduğunda, önce bir an düşündü, sonra binicilerin atlarının isimlerini vermekle yetindi. Bunu yapmakla bütün cen-gaverlerin birer iyi savaşçı olduklarını, ancak atların eğitilmesi bakımından be-lirli bir standarda göre aralarında farklar bulunduğunu anlatmak istemişti. Kı-saca özel bir at diğer atların yapamadıkları birçok şeyleri yapabilme kabiliyetine sahip at'tır. Bu da ancak atın sahibinin iyi bir eğitimci olmasıyla mümkündür.

SÜVARİLERİN KIZ KAÇIRMAYA HAZIRLIK EĞİTİMLERİ

Eğer kız kaçırılırken güvey veya onun herhangi bir arkadaşı yakalanırsa bü-tün istihzalara ve halkın hor görmesine, hattâ işkencesine maruz bırakılır. Bazan sokaklarda dolaştırılarak hakaretlere uğrar. Bu sebeple onuruna düşkün kimseler her ne pahasına olursa olsun bu duruma düşmemeye azami gayret sarfederler. Kız kaçırılmaya teşebbüs eden güvey olsun, arkadaşları olsun kendilerini kovalayanlara nadiren teslim olurlar. Ele geçmektense ölmeği tercih ederler.

Bazan bir binici korkunun dışında, kaçınılması imkânsız olan herhangi bir olay sebebiyle teslim olmak zorunluğunda kahrına, takip edenlerden, kendisine bir ceza vermemelerini, bu takdirde onlara saygı göstereceğini ve dürüst bir denemeye tâbi tutulmasını rica eder. Eğer bu ricası kabul olunmazsa şerefini korumaya ve neticeyi kabule davet olunur. Fakat çoğunluğunca bu rica kabul edilir. Soruşturma ve araştırmalar yapılır ve eğer binici gerçekten önlenmesi elinde olmayan sebeplerle teslim olmuşsa serbest bırakılır. Aksi takdirde başka-larına örnek olacak şekilde fena muamele ve işkenceye maruz bırakılır.

Bu sebeple Kafkaslı gençler, genç yaşlarından itibaren kız kaçırma tekniğini öğrenirler. Bu eğitim bir oyun haline getirilmiştir. Bunun için köy dışında bir yerde toplanır ve iki gruba ayrılırlar. Grubun birisi bir bayrak veya deriyi alarak kaçar, öbür grup da deriyi onlardan almak için kovalar. Bu şekilde yapılan mü-cadele çok çetin olur. Bazı hallerde, bir gün kız kaçırma kaderinde gören de-likanlı, gelini temsil eden bayrağı, kovalayanlara teslim etmemek pahasına atını, hattâ kendisini feda etmekten kaçınmaz.

ları ahenk dahilinde birleştirdi. Onun için en mühimi KAFKASIN hür olması idi. Taparcasına şefkat gösterdiği oğlu Cemalettini, zaten bunun için rehlin etme-mişmi idi? Bu andan itibaren onun kalbi, çocuğu elinden alınmış bir babanın duy-duğu acı ile atacak ve onu kurtarmak için çeşitli fırsatlar arayacaktır. Hadiseler yüzüne gülmüş ve bu gayesi gerçekleş-miştir.

Cemalettin'in hazin mecarası ve bu dramda oynadığı rol, KAFKAS tarihinin değişik akışı içinde gizlidir. Ne yazıkki babası da aynı şanssızlığa uğramış, onun, devrinden çok daha ilerisini de ihtiva eden uzak menzilli görüşü, yüce dağlarla çevrili kendi dünyasının dışında, iyi ka-

bül görmemişti. Şüphesizki, ŞAMİL, 19 cu asrın en büyük adamlarından biridir ve dahada büyüyecektir. O, insanlığın re-fah ve saadeti için, her milletin hür ol-ması gerektiğine inanmış ve bunu savun-muştu. Baba ve oğulun hayatı hakkında birşey söylemek lüzum ise : Biri muhte-şem gök gürlmelerinin heyecanlı bir sahnesi, diğeri, nerede ise unutulacak acıklı bir melodi.»

(BİTTİ)

- (3) Kafkasyalı bir Prens
- (4) Tolstoy'un Kafkastaki tabiat sa-deliği ile halkının temiz saadet anlayışını tasvir eden ilk eseri.
- (5) İhaneti ile tanınan bir paşa.

NİŞAN VE DÜĞÜN TÖRENLERİ

Kızın kaçırılmasından sonra nişan hazırlıklarına başlanır. Gelin tanınmış birisinin muhafazasına bırakılır ve o andan itibaren de evin öz kızıymış gibi muamele görülür. Bu şahıs kızın babasına gidecek olan delegelerin başındadır. Yaşlılardan kurulmuş olan uzlaştırma kuruluna yardımcı olur. Bunu takiben ve düğün başlamadan önce merasim ilân edilir.

Gelin bilâhare bu tanınmış kimsenin de evinden alınarak kardeş kabul edilebileceği bir kızla beraber bırakılır. Güveyi de en güvendiği adamının veya kardeşi yerinde olan arkadaşının evinde kalır. (Gerek gelinin ve gerekse güveyinin evlerinde kaldıkları kimseler bütün düğün masrafını karşılamaya hazırdırlar.) Fakat hiç bir zaman onlara bu kült yüklenmez. Geleneklere göre genç erkek ve kadınlar köylere dağılarak tanıdıkları gençleri düğüne davet ederler. Düğüne davet evin önünde çalgı çalmak suretiyle yapılır ki bu davete icabet o ev için bir zarurettir. Bunun dışında özel surette davet beklenemez, hiçbir surette düğüne gelmezlik edilemez.

Davetliler gruplar halinde ve hediyeleriyle birlikte düğün yerine gelirler. Misafirleri eğlendirmek amacıyla da iddialı at yarışları düzenlenir. Yarışmalarda birinci gelenlere at, inek, koyun, halı, kilim v.s. hediyeler verilirse de hediye alanlar bunu kendilerine ayırmayıp, düğün sahibine veya ev sahibine verirler.

Düğün gecelerinde gençler arasında danslar, karakter, cesaret ve cömertlikleri ölçmek amacıyla yarışma özelliği taşıyan oyunlar düzenlenir. Bir yarışmacı herhangi bir kızla dans etmek isterse bu arzusunu oyunun yönetici (Hatyako) ne bildirir. Kız da dans edip etmemek hususundaki arzusunu bir arkadaşıyla delikanlıya bildirir. Eğer dans etmeği istiyorsa tevazu içerisinde ve hürmetkâr bir tavırla ortaya doğru ilerler. Bu esnada bütün gençler el vururlar. 10-15 dakikalık bir oyundan sonra yine kız büyük bir hürmet ifadesi arzeder şekilde ve erkeğe arkasını dönmeden oyun arkadaşını terkeder. Delikanlı kıza oyun yönetici (Hatyako) vasıtasıyla kıymetli bir hediye verir. Yönetici de hediyein cinsini, verenin ismini ve kime verildiğini ilân eder. Bunu takiben diğer gençlerde ilgili oldukları kızlara birer hediye vermekten geri kalmazlar. Bu hediye dağıtılışı âdeta bir yarışma halini alır ve delikanlılar en iyi hediye vermek hususunda titiz davranırlar.

(Devamı var)

Ölümünün 130 ncü Yılı Dolayısıyla **İMAM HAMZAT**

1789 — 1834

Yazan : BA—TA

(Geçen sayıdan devam)

Muridlerin yeni bir lidere ihtiyacı vardı: Onlara eski ruhu verecek hiç kimse çıkmadı. Bu dağınık ve hurdahaş şartlar altında HAMZAT'tan başka aday yoktu. O, bir an bile düşünmeden, paye ve sorumluluğu kabul etti. İmamlık onun büyümesi, bir numaralı OTORİTE olması için iyi bir vasıta idi. İlk iş, Rus Ordusundan kaçan, çoğu Polonyalı Subay ve Erleri topladı, bir kolordu kurdu. İntikam acısı ile tutuşan bu firarileri, düşmana karşı kullanacaktı. Bunlar Ruslar tarafından zorla askere alınıp, harpte bozuk para gibi harcanan günahsız insanlardı. HAMZAT'ın şahsî muhafızları da bunlar arasından seçilmişti. Ama plân muvaffak olmadı. Zira, modern eğitim görmüş olan bu birlikler, Dağlılar yanında döğüşmedi. Hız ve enerjileri Arızalı arazide harekâta elverişli değildi. Basın ve hücum şeklinde akışın muharebeler, kısa bir zamanda erimelerine sebep oldu. Gerilla harbinin ihtiyacı emir ve komuttan ziyade şahsî insiyatifdir; halbuki Lehliiler, bu silâhtan yoksun, güdülmedikçe öksüremeyen insanlardı. Müsterek düşmanı yok etmek amacı ile, muridler safında yer almaları iyi niyetin eseri ise de, faydalı olmadıkları da bir gerçektir. KAFKASLILAR gibi, geçmiş asırların en korkunç gerillacıları arasında, varlıkları bile dikkatı çekmişti.

İmamlığın ilk sekiz ayında Hamzat yalnız asker toplamak ve halkın sempatisini kazanmak için çalıştı. Bu maksatla her tarafa mektup yazıyor, temsilciler gönderiyordu. İslam ruhunun tekrar canlanması hususunda bütün gücünü seferber ediyor, ilgisizlikleri görülenlere karşı zor kullanıyordu. Bir defasında da

(ilk mağlubiyetinden dolayı) kendisini sopa cezasına mahkum etmişti.

Bu büyüleyici bir manzara idi; eskiden sürdüğü hayatı bilenler onun bu tutumu karşısında şaşırılmışlardı. Şu anda gençlik zevklerinden hepsini unutmuş, muridizmin bir numaralı adamı olmuştu. Dügün ve eğlenceleri sınırlamış, müzik ve oyunları yasak etmişti. Emirler büyük bir ciddiyetle kovuşturuluyor uygulanlar hakkında gereği yapılıyordu. AVARIA'DA hayatın manası Terör olmuştu.

Hamzat, vakti ile hakkında verilen kötü hükmü unutturmak için, gençliğinden bahsedilmesine kızardı. Hatta tütün ve içki gibi basit alışkanlıkları bile ağır suç sayıyordu. Saniyen, dini emirlerin tefsir ve tatbikatı hususunda kimsenin fikrini almazdı. İdare, ıslahat ve teşkilât problemlerini kendi anlayışına göre çözer, yakınlarını bu işlere karıştırmazdı. Kısacası mutlak kudret sahibi olmuştu. İstedğini yapmağa yetkili idi. Şimdi düşüncelerini daha şahsî neticelere yönelebilir. BAHU BİKE'yi devirmeye ait plânını yürürlüğe koyabilirdi. Bütün AVAR'ları itaat altına almak ve Rusları korkutmak için başka çare yoktu. Bu yolla, serbest bırakılmasını sağlayan ASLAN Bey'e, minnet borcunu da ödemiş olacaktı. ASLAN, kabilelerle Ruslar arasında, her ipte yürüyen bir cambaz rolünü oynuyor, iki tarafı da idare etmeye çalışıyordu. Aynı zamanda, HAMZAT, üzerindeki tesirini artırarak, onu BAHU—BİKE'ye doğru itiyordu. Bu işi de kurnazlıkla yürütüyor ve ona «Her yerde halkın vicdanı muridlerle beraberdir, ama, sırtını düşmana dayayan bu hain kadının Şer'inden korkuyorlar; onun ortadan kaldırılması ile bütün AVARIA Murid vatani olacaktır» diyordu. HAMZAT durumun enine boyuna muhakemesini yapmadan sefere hazırlanıyor, neticenin müridler üzerinde bırakacağı tesiri düşünmüyordu. Henüz gelişmekte olan bu İman Ordusu için zafer şüpheli idi. Yenilge onların ve hür halkın canlanış

Hürriyet kelepçeli
Kafkasya diyarında...
Mücahitler can verdi
Moskof sehparlarında...
Onlar and içmişlerdi
Ölmeğe bu toprakta..
Dağlar ağlar inlerdi:
—«Yokmu hak o dünyada?»
Kalplerinde yer yoktu
Yurt sevgisinden başka:
Hırs ve servet hep boştu
Tek hürriyetten mâada.
Örf ve adetlerine
Hepsi derin bağlıydi,
Harpte, meclislerinde,
Onlar sofu dağlıydi.
Yüzlerinde yazılı
Kahramanların bahtı,
Ruhlarında kazılı
Ölmez o vatan aşkı.
Yigitler sürülmüştü
Sibirya yollarına...
Gaziler çürümüştü
Moskof zindanlarında.
Onlar yüz yıl ceng etti
Vatan, iman yolunda.
Şehitler hep kan verdi
Büyük—Gaye uğrunda.
Yokmu imdat inecek

Dağlara, nur halinde?
Yokmu dost el verecek
Bu cihan âleminde?
Dedelerimin ruhu
Kalksın tabutlarında!
İsyan sabahı yokmu
O benim dağlarımda?
—«VARDIR İMDAT İNECEK
«DAĞLARA NUR HALİNDE..
«VARDIR DOST EL VERECEK
«BU CİHAN ÂLEMİNDE.
«YARIN O GÜN DOĞACAK
«O DAĞLAR ŞAHLANACAK
«MİLLETİN KALKINACAK
«DÜŞMAN LÂNET OLACAK.
«O GÜNEŞ PARLAYACAK
«DAĞLARIN HÜR OLACAK
«GÖKTE DALGALANACAK
«KAFKASLI ŞANLI SANCAK!»
Aradan yüz yıl geçti...
Hürriyet gülmüsedî:
—«ZİNCİRİ KIR,» emretti,
«BÜYÜK GÜNÜMÜZ GELDİ!»
Dedelerimin ruhu
Kalktı tabutlarında:
İsyan sabahı koptu
O benim dağlarımda...

Şaplı — Bereketuko Zübeyde
tarafından

hızını azaltabilirdi. Şükürler olsunki, Hamzat, plânını uygulama fırsatı bulmadan, ŞAMİL GİMRİ'de Muridler arasında tekrar sahneye çıkmıştı. Herkes şaşırmış ve sevinmişti. Çünkü bu, öldü sanılan birinin gelişi idi. İlk icraatını imamın zamansız ve birazda şahsi olan politikasını durdurmak suretile gösterdi.

BAHU—BİKE'yi ortadan kaldırmak suretile, son mukavemeti kırmak zamanı gelmişti. Bu harris kadın, Rus yardımının kesilmesi üzerine muridlere yaklaşmak zorunda kaldı. HAMZAT'a gönderdiği haberde, kutsal savaşa katılmaksızın, Muridizmi kabul edeceğini bildiriyor, Tarikat Öğretimi için ehliyetli mollalar istiyordu. Ona yollanacak Din adamlarına karşılık, üç oğlu rehin alınmıştı. Bir ara, Hunzahlı elçilerle beraberlerindeki lerin tavır ve hareketlerinden şüphelenen

HAMZAT, daha evvel davranarak Rehinelere dahil hepsini kılıçtan geçirtti. Aynı gün, ani bir hucumla şehri de ele geçirerek Hanların hakimiyetine son verdi. Böylece, ihanet ateşi sönmüş, Muridlerin temsil ettiği cephe kuvvet kazanmıştı. hadise dehşet yaratmıştı. Hunzahlılar uyumuyordu; ilk fırsatta misillemede bulunacaklardı. Bilhassa meşhur Hacı Murat ve arkadaşları, AVAR prenslerinin intikamını alacaklarına dair and içmişlerdi. O gün geldi. Bir öğle namazında, cemaat arasına karışan bu guruptan, Osman, yanına kadar sokularak silâhını HAMZAT üzerine boşalttı. O şehit oldu. Katil ve diğerleri öldürüldü. Çevikliği ve süratı sayesinde Hacı Murat yine kurtulmuştu.

Unutamayacağımız Günler

- 5 KASIM 1863 KUZEY KAFKASYALI MİLLİ ŞAİRİMİZ KOSTA HETAGKATI DOĞDU
- 28 ARALIK 1952 AHMET MİTHAT MAĞUR (Gazeteci) VEFAT ETTİ.
- 31 ARALIK 1953 KAFKAS DERGİSİ SAHİBİ YAZAR İSMAIL ZİYÂ BERSİS VEFAT ETTİ.
- 10 ARALIK 1948 30 MADDELIK İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TARAFINDAN İLÂN OLUNDU.

KUZEY KAFKASYANIN POLİTİK DURUMU

(Geçen sayıdan devam)

II

İngilizceden çeviren : Tamar GÜSAR

Rus çarlığının yıkılması Kuzey Kafkasya halkı için bir tek şey ifade ediyordu: Hürriyetlerine kavuşma ve Rus askerleri tarafından zapt edilen topraklarını geri alma fırsatı. 11/Mayıs1918 de istiklallerini ilân ettiler. Cumhuriyetleri Merkez kuvvetler ve müttefikler tarafından tanındı. Hatta Sovyet otoriteleri tarafından da tanındı. Sovyet dış işleri Bakanı Çiçerin Kuzey Kafkas Dış İşleri Bakanı Bammat'a bunu böylece bildirdi. Rusyada dahili harp bütün şiddetle devam ediyordu. Ve Çiçerin şu sözlerle resmi konuşmasına devam etti : (Bütün dünya önünde Sovyet sosyalist cumhuriyetinin yabancı bir bölgeyi zapt etmeğe ve orada Sovyet rejimini kurmağa hiçniyeti olmadığını açıklarız... Rusya, halkın kendi kendini idare etmesi fikrine bağlıdır. Eğer siz, Kafkasya müslümanları kendi cumhuriyet tarzınızdan memnunsanız sulh içinde yaşayınız ve ilerleyiniz).

Hakikatte bu bir durdurma hareketi idi. Kızıl rejimin isteyerek yeni Kafkas cumhuriyetini ve üç transkafkasya cumhuriyetleri Ermenistan, Gurcistan ve azerbeycanı kabul etmeğe hiç niyetleri yoktu: Bu topraklar fazla zengindi. 30/mart/1920 de Kızıl ordu acı bir çarpışmadan sonra Kuzey Kafkasyanın başşehri Temirhan Şura (şimdi Buynaksk) i aldı. Üç hafta sonra Azerbeycanı işgal etti. Komünistlerin Kuzey Kafkasyadaki ve Azerbeycandaki demokratik kuvvetleri birden bire baskı altına alması Kuzey Kafkasyayı on bir ay devam eden bir isyana teşvik etti.

Komünistler Kuzey Kafkasyayı tamamen ellerine aldıktan sonra bu halkın birlik mefhumunu desteklediklerini açıkladılar ve «Muhtar Dağ Sovyet sosyalist cumhuriyeti» isimli birleşik bir Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti yarattılar. Fakat Sovyet merkeziyetçiliğinin şartları böyle tehlikeli bir birliğe uzun müddetle müsaade edemezdi. Çok geçmeden yeni «Cumhuriyet» sayısız idari organizasyonlarla parçalandı. Fakat bu Kuzey Kafkasyalıları daha da birleştirmekten başka bir işe yaramadı. Bundan başka, Kuzey Kafkasyada ki dillerde alışılmış Arab alfabesi yerine Rus alfabesi konuldu, halkı tek Sovyet halkı ve «Rus dili ve Rus kültürü ile bağlanmış tek Sovyet vatani» yaratmağa çağırın «umumi parti yolu» meydana çıktı.

1936-37 de «Burjva milliyetçiliğine» karşı açılan kampanya Rus politbüro azası Shkiryatov ile küçük bir gizli polis ordusunu Kuzey Kafkasyaya getirdi. Vazifeleri «Burjva milliyetçiliği merkezlerini ortadan kaldırmak» dı. 1200 den fazla insan «İngiltere ve Türkiye himayesinde bir Kuzey Kafkasya birleşik cumhuriyeti kurmak için birleşmek» le suçlandırılarak tevkif edildiler. Bu arada da ilhamlarını Kuzey Kafkas folklorundan, milli tarih ve milli kahramanlardan alan yaratıcı sanatkarlar arasında toplu olarak tevkifler yapıldı. Dine karşı kampanya da çoğu cami ve kiliselerin küllüplere ve depolara çevrilmesini temin ile 25.000 din adamını sürgün etti.

Daha önce ziraatın zoraki kolektivizasyonu zamanında Ukrayna ve diğer ziraat bölgelerinin uğradığı felâkete Kuzey Kafkasya da uğradı: Açlık ve kitlesel baskı, halkın şöyle böyle % de 7 sini yok etti.

Sovyet propagandası ile gerçek arasında ki muazzam körfezi üçüncü dünya savaşı sırasında olan hadiseler çok iyi göstermektedir. Hitlerin kuvvetleri 1942 ekiminde Kuzey Kafkasyaya yaklaşırken Sovyet Cumhur Başkanı Kalinin şöyle bir konuşma yaptı:

Kafkasya; kendilerine her taraftan tehlike gören insanların (ki sebepsiz değildir) psikoloji ve karakteri üzerinde Sovyet sisteminin geliştirici ve faydalı tesirlerinin en aydınlatıcı örneğidir. Şimdi Kafkasyalılar kolektif sistemde kendi korunmalarını, maddi zenginliğin temellerini ve daha yüksek entellektüel hayatı gören Sosyal insanlar haline gelmişlerdir... Bütün Kafkasya, halkı için bir dağ köyü olmuştur. Bütün Sovyet toprakları, bir sınırından öbürüne, onların sevgili yuvaları haline gelmiştir. Milli düşmanlık, yerini karşılıklı anlaşmaya ve iş birliğine bırakmıştır. Kafkasyada 25 senede Sovyet iktidarı altında olduğu zamanlarda olan her şey bir mucize değildir? Evet, bir mucizedir. Bu Leninin bütün hayatı boyunca çarpıştığı, bu Stalinin çarpışmış olduğu ve şimdi çarpıştığı, bu ki partimizin daima peşinden koştuğu şeydir.

Kalinin; «Kuzey Kafkasya halkı düşmana tren yollarını bozarak köprüleri uçurarak cephanelerini ve yakacak depolarını harap ederek büyük bir mukavemet göstermektedirler» diye sözlerine devam etti.

Hakikat bunu tam aksi idi. Kuzey Kafkasya halkı müstemleke kazananlar olarak kendilerini senelerce asıp kesen Sovyet rejimine nefretten başka bir şey duymuyorlardı. Onlar, Rus boyunduruğunu hiç bir zaman kabul etmemişlerdi ve onları bu boyunduruktan kurtaracak her kuvveti kabule hazır dılar. Hitlerin milliyetçilik politikası Stalininki kadar mahvedici idi. Fakat onlar bunu bilmiyorlardı; harb senelerinde Kuzey Kafkasyadaki antikomünist isyanları Nazilere çok faydalı olmuştur.

Rus hükümeti; Kuzey Kafkasyalılardan bu hareketleri için sâdece canavarca olmayıp ana komünist milliyetçilik mefhumunun icabı olan «fena insanlar» arasında «fena elemanlar» fikrine tam uygun bulunan bir fiat biçileri Moskova Kafkasyayı geri alır almaz Çeçenler, İnguşlar, Balkarlar ve Karaçaylardan bütün erkek, kadın ve çocukları tevkif etti. (1939 sayımında 618,071) öldürülmeyenler eşya katarlarına dolduruldular ve Sibiryaya gönderildiler. Bütün işlemler için bu dört halk ortadan kalktı.

1957 de Kruşçef, Stalinin lanetlenmesinin bir parçası olarak bu eski diktatörü caniyane hareketlerin tek deli taşıyıcısı olarak suçlandırmıştır ve bu dört Kuzey Kafkasya halkına eski durumunu iade etmiştir.

(Devamı var)

UZMI HAYRİ HACI

1855 — 1920

Dr. Vasfi G Ü S A R

Uzmi Hacı, Yirminci yüz yılın Birinci Dünya Savaşında Kuzey Kafkasyanın en mühim ve dikkatı çeken insanların dan biridir. Hakkında çıkan yazılar bir kaç dergiye ve bir iki kitaba inhisar ediyor. Asıl adının Hayri olmasına rağmen Uzmi Hacı'ya diğer bazı lehçelerde ufak tefek ve boyunun kısa olmasından ötürü Uzun Hacı da denilmektedir.

Uzmi Hacı Hayri'nin tarihte yer alması 1917 Bolşevik Rus ihtilali ile başlar. Kuzey Kafkas tarihi, büyüklerinin kahramanlık, yurtseverlik ve sonsuz hizmetlerinden bahsederken Uzmi Hacı'nın unutulmaz hatıralarını minnet ve şükranla belirtmemesi muhakkaktır ki noksanlık olur.

Uzmi Hayri Hacı, Kuzey Kafkasın Doğu bölgesinde, Dağıstanın Gunib kazasının SALTİ köyünde 1852 yılında dünyaya gelmiş ve doğum tarihine göre de Büyük ŞAMİL'in Kafkas-Rus harplerine çocukluk çağında şahid olmuş ve savaşlardan duyduğu heyecan ve duyguyu ölünceye kadar unutmamış, o devri tekerrar yaşatmak ve unmak için bütün varlığını bu amaçla bağlamış, hayatını da yurdunun kurtuluş ve bağımsızlık savaşına vakfetmiştir. Büyük şamil'in idare ve savaş hatıralarını daimâ içinde saklayan ve o güzel duyguların psikolojik tesir ve cazibesinden ayrılmak istemiyen vatansever Uzmi Hacı, yüksek dini bir tahsil yapmış ve İmam Şamil gibi Nakşi tarikatına intisap etmişti.

Gençliğinde sık, sık Rus idaresine karşı gelmiş ve bu yüzden bir çok defalar tevkif edilmiş, sorguya çekilmiş, sürgüne gitmişti. Bilgisi, dürüst karakteri, tok sözlülüğü, merdliği ve vatanseverliğiyle yurdunun kurtuluşu uğrunda hayatını istihkaar etmesi halk arasında itibâr kazanmasına, ve kendisine her hususta güvenilir, sözü dinlenen bir şahsiyet olmasına âmil olmuştu. Netekim Birin-

ci Dünya Savaşından az bir süre önce yurt ve millet aşkını sezen Ruslar onu Sibirya'ya sürmek isteyince Duma Meclisinin (Rus Millet Meclisi) Müslüman gurubu işe müdahale etmek, onu savunmak, korumak zorunda kalmış ve VOLGA boyunda yaşayan Tatarlar da yüksek para yatırımında bulunma suretiyle onun Ural-İdil muntikasında ve Hazar Denizi kıyısında ASTRAHAN da kalmasını temine muvaffak olmuşlardır.

1916 yılı sonlarında Rus-Alman cephesi yıkılmış, Rus orduları Almanlara milyonlarca esir vermiş, hayatlarını kurtarmak için gerilere kaçan Rus ordusuna düşman istilâ ve zulmünden korkan Rus halkı da eklenmiş, memleket içlerine göç başlamış, panik bütün Rusyayı heyecana sürüklemişti. Memlekette nizam ve intizam kalmamış, anarşi içinde çalkanıyordu. Sivil ve askeri idare alt, üst olduğundan Rusyada yaşayan halk ta başlarının çaresini düşünmeğe başlamıştı.

Bu devirlerde Kuzey Kafkasyada ve bilhassa Dağıstan bölgesinde başka, başka nufuzlar vardı. Ukhruk (kaza)lar müstakil idi. Rus idaresi Dağıstanın son neslinde bir tereddidi ve kayıtsızlık husule getirmişti (I), Mütefekkir, bilgin azdı. Münevver sınıfı ve Rus mekteplerinde okumuş, Rus terbiyesi görmüş, Ruslaşmış subayları halk istemiyor ve sevmiyordu. Bunlar ise Rus çarlığının geri dönmesini candan bekliyorlardı. Halk ise tamamıyla ülema (din adamları)'ya bağlı idi.

1917 yılı Ağustos başlarında Rus-Alman cephesinde korgeneral PATOSKİN in komutası altında bulunan Kafkas sulari kol ordusu Kafkasa doğru, öz vatana dönüyordu. Kuzey Kafkaslı alaylar, Kuzey Kafkasın muhtelif bölgelerine ve şehirlerine dağılmışlardı. Azeri birlikleri de Azerbeycana çekiliyorlardı.

İkinci kongre 1917 ağustosun 20 sinde ANDİ de toplandı. Pek kalabalık olan bu kongre Kuzey Kafkas İâm şeriatı reisi NECMEDDİN GOTSATLI, İmam Şamil devrini canlandırmak üzere İMAM (Din ve devlet reisi) seçmek istedi. Bunun üzerine Necmeddin SALATAV da İmamlığını ilân etti. (2)

Yeni kurulan bolşevik Rusya; Çarlık devrinde Rusya için zahire anbarı ve petrol kaynağı olan Kafkasyayı ihmâl etmek istemiyordu. Siyasi ve iktisadi fikir ve doktrinlerini Kafkasya'ya da aşılamağa ve Kuzey Kafkasyalılar arasında okur, yazar ve Rus terbiyesi görmüş münevver gençleri seçerek Komünizmi bunlar vasıtasıyla (Yerli komünist partisi) kurmağa başladılar.

Sovyet hükümetini teşkil eden Bolşevizm lideri LENİN; kendisinin ve Stalinin en yakın fikir ve gâye arkadaşlarından ve en mühim Sovyet mevkilerini işgâl eden sayılı şahsiyetlerden mesai arkadaşları ORGSNİKİDZE, ANDRİEF, F. GUNTER, teşkilâtı kurmak ve bu teşkilata yazılan (Yerli Komünist) ler vasıtasıyla halk arasında komünizm tohumlarını ekmeye ve halka zehirlerini aşılamağa başladı.

Dağıstanda yaşayan ve Türk aslında olan Komuklar; vaktiyle 1859 da Dağıstanın Ruslar tarafından işgâlinde Ruslara arka olmuşlardı. Bu sefer de Bolşeviklere katılmaları yerli halkı, Lezgi-leri son derece kızdırmıştı. Belki ceâlet, belki korku onları bu harekete yöneltiyordu. Rus bolşevikliği Lezgi - Komuk arasındaki tarihini münâfereti, düşmanlığı bildiklerinden hemen faydalandılar ve Komukları bolşeviklere bağladılar ve bu suretle müfuzlarını, kuvvetlerini bu müslüman kuvvetiyle çoğaltılar (3). DARGO ve AKUŞA da nüfuz sahibi MAMALA ALİ HACI adında bir sergüzeştçi savaşın şeriate aykırı olduğuna dair beyannâmeler yayınlıyordu (4).

Bu sıralarda idi ki Kuzey Kafkasın doğu ortasında, dağlık kısmında meşhur VEDENO bölgesinde bulunan UZMİ HAYRİ HACI (Uzun Hacı); yurdunun hürriyet ve istiklâl için halkı «C İ H A D»

'a dâvet etmeğe başlamıştı. Otoritesiyle geniş taraftarları çevresini almışlar, yarıdım isteklerine «Merak etmeyiniz, Rusları yurdumuzdan atacağız» cevabını vermişlerdi. Bununla beraber Rus garnizonlarına baskılar başlamıştı, başarılar birbirini takip ediyordu. O esnada TEREK KALE (Viladikafkas) şehrinde bulunan komünist idarecileri NARZAN kalesinde bulunan MİLLİ ŞURA'ya başvurarak bölgede halk tarafından tahrip edilen demir yolunun tamiri ve bâzi pürtüzlü meselelerin halli için komünistlerin mümessillerinden teşekkül eden bir kongrenin NARZAN'da toplanmasını istediler. BAKÜ ile münakale kesilmişti. MİLLİ ŞURA'ya Vassangirey Cabagi başkanlık ediyordu. Uzmi Hacı de Narzana gelmişti. Halk onu merasimle karşıladı. Uzmi Hacı burada bir nutuk söyledi ve: «Şimdi Rus çarlığı yıkılmıştır ve Rus hükümeti mevcut değildir. Bütün milletler serbest kalmışlardır. Bu büyük fırsat bir daha ele geçmez. Yurdumuzu Rus boyunduruğundan kurtarmak zamanı gelmiştir. Artık hürriyet ve istiklâlimizi tam olarak elde etmeli ve bütün gayretlerimizi bu gâyeye hasretmeliyiz» dedi.

Ertesi gün SUNÇ KALE (Grozni) ye yakın bulunan ATAGİ köyünde büyük bir miting tertip edildi. Geçeyi'a'nın her tarafından gelen on binlerce halk mahşeri bir kalabalık halinde toplanmıştı. UZMİ HACİ orada da:

«Kızıl olsun, beyaz olsun Rus; Rustur. Ve bizim ezeli düşmanımızdır. Ana yurdumuzu istilâ eden, her çareye başvurarak hürriyet ve istiklâlimizi nisbet kabul etmez üstün sayıda kuvvetleriyle bizden zorla koparıp alan ezeli düşmanımızdır. Onun propagandalarına, rıya dolu sözlerine ve hele va'itlerine inanmayınız. Uzun tecrübeler göstermiştir ki o şerefsiz düşman; söze kıymet veren bizleri daimâ böyle tutmayacağı vaitlerle aldatmıştır. Bu sebeple bu rıyakâr ve mel'un düşmana karşı vakit geçirmeden birleşiniz. Birlikte kuvvet vardır» dedi.

Kongre seçen mümessilleri geldikten sonra olmuştu. Bolşevikler de KİRİF'un başkanlığı altında Vladikafkasa gelmiş-

(Ressam Halil Bek MUSSAYASUL'un eskisi-Esquisse) Soldan sağa 1) Pşimakhos KOSOK, 2) Haydar BAMMAT. 3) Ka-raklı ŞEYKH 4) Necmeddin GOTSATL.

5) Uzmi Hayri HACİ

lerdi. Görtüşmeler neticesinde Bakü demiryolu tamir edilmiş ve sefer başlamıştı. Kongrede bazı hususlarda anlaşamadılar. İmam (dın ve devlet reisi) olmasına çok çalışmış olduğu Necmeddin GOTSATL'in askeri ve idari gibi mesuliyetli işleri pek kavrayacak kabiliyette olmaması UZMİ HAYRİ HACİ'yi çok üzmişti. Kubanda bulunan beyaz Rus generali çarist DENİKİN de 19 Şubat 1919 da memleket sınırlarını geçmeğe başlayınca 12 Haziran 1919 da K O S O K hükümeti çekilmiş ve yerine general MİKAIL HALILOF geçmiş isede Denikin'in

parçalayıcı fikir ve savletlerine boyun eymek istemeyen UZMİ HACİ harekete geçerek ve cumhuriyetin askeri birliklerinden faydalanarak kendisini İMAM ilan etmiş ve VEDENO da işe başlamıştı. Kuzey Kafkas ortalarında yeni bir devlet mekanizması kuran Uzmi ye halk itiraz etmemiş ve artık ona İMAM diye hitap etmeğe başlamışlardı.

UZMİ HACİ; kısa bir zaman içinde çok iş gördü. İş ve askeri birliklerinin başında bulundurduğu şurada burada kalmış esir Osmanlı (Türk) ordusu subaylarma daha büyük görevler verdi.

Halkın bu subaylara itimadı çok olduğundan maiyetlerinde çalışmalar daha verimli oluyordu. 1917 inkılabını takip eden devre içinde çarçılara ve komünistlere karşı yapılan savunma savaşlarının hepsinde UZMİ'nin azim ve idaresi, kararları müessir roller oynuyordu. O; Ak, kızıl farkı bilmediğinden çarçılar ve Bolşevikler tarafından yapılan her müdahaleyi red ediyor, Denikine karşı açılan savaşa komünistlerin karıştırılmasını istemiyor, taraftar olanları af etmiyor, onlarla mücadele ediyordu.

1917 Eylülünde A N D İ şehrinde yapılan M İ L L İ K U R U L T A Y

UZMİ HAYRİ HACİ, ilk savaş cephesini Timurhan Şura'nın 40 kilometre güneyine kurmuş ve isyan bayrağını Büyük Şamil gibi Çeçenyade kaldırmıştı. LAVAŞA da Sovyet Abaron (Sovyet müdafaa komütesi) kurulur kurulmaz karargahını Batıya kaldırmış, savaş cephelerinin komutanlığını Osmanlı (Türk) hükümeti tarafından Şimali Kafkas kol ordusu kurmay Başkanı olarak gönderilmiş olan kurmay yarbay İsmail BERKUK'a tevdi etmiştir (6). Berkuk; Uzmi Hayri Hacı'nın cephelerini teftiş ettiği zaman kuvvayı milliyenin ve gerekse o muntıkadaki köy ve şehirlerin halkı tarafından Türk hükümetinin bir komutanı olmak üzere kemâli hararetle istikbâl edilmiştir (7).

UZMİ HACİ; memleketin iktisadi durumunu göz önüne alarak namına para bastırıp piyasaya sürdü. Çarçı beyaz rusların hareketi onu endişelendiriyor, ara sıra hortlayan Bolşeviklere karşı da ciddi tedbirler almakta tereddüt etmiyordu. Fakat; ne yazık ki o, hasta döşegine düşmüş, bütün olaylara artık yolcu gözüyle bakmağa başlamıştı, mesuliyeti başkaları ile paylaşmaktan başka çâre bulamamıştı. Sür'atle (MİLLİ KURULTAY)'ın toplanmasını emretti.

Çeçen bölgesinde VEDENO civarında YEŞİL YURT'ta 6. Mayıs. 1920 de kurultay toplandı. Bunlar arasında Kurmay yarbay İsmail Berkuk, Profesör Aziz Mekeker ve öğretmen Mustafa Bitbe de yer

almışlardı. Uzmi Hayri Hacı; yatağında son dakikalarını yaşıyordu, Kurultaya dileklerini yazı ile bildirdi, başarılar diledi mücadelenin bırakılmamasını, milli hareketin kuvvetlendirilmesini, kendisinden sonra İmam ŞAMİL'in Türkiyede hayatta olan tek oğlu Kâmil paşanın Reis seçilmesini tavsiye ediyor, onun etrafında toplanılırsa muvaffak olacakları hakkında inancını tekrarlıyordu.

Kurultay isteğini yerine getirdi ve İmamete Kâmil Paşanın getirilmesi ittifaqla kabul edildi ve gelinceye kadar da Derviş Muhammed Hacı'nın vekâlet etmesi uygulandı. Karar Suriyede bulunan Kâmil paşaya bildirildi. Bu esnada 65 yaşında olan Uzmi Hayri Hacı vefat etti. Kâmil paşa İstanbula gelince Kızıl Ordu Kuzey Kafkası işgal etmiş ve paşanın Kafkasa geçmesi imkânı kalmamıştı.

UZMİ HAYRİ HACİ; Kafkasın Lezgi kclundan idealist ruh taşıyan bir zat idi. Kuzey Kafkasın son harblerinde ayakta kalan tek milli Kahraman olarak tanılır. Rusluğa karşı hâşin, fakat kendi öz yurtdaşlarına karşı halim, selim bulunurdu. Bir buçuk metre boyunda, zayıf vücutlu, çok enerjik, hamiyetli, cesur, bilgili, nüfuzlu bir din adamı idi. Hiç denecek kadar az yemek yer ve çok basit yaşardı. Tam manasıyla demokratı. Sekiz defa hacca gitmiş ve bundan ötürü HACİ adını da almıştı.

- (1) Şimali Kafkasya muharebeleri. Kaymakam (Yarbay) Mehmet Tevfik. Mecmuai askeriyye. sayı 64. mart 1927. sahife 130
- (2) Aynı eser S. 133
- (3) : : S 135
- (4) : : S 130
- (5) Şimali Kafkasya. Kadircan Kafı. İstanbul. 1942. s 147
- (6) Şimali Kafkasya muharebeleri. Yarbay Mehmet Tevfik. Mecmuai askeriyye. sayı 64. mart 1927. S 133
- (7) Aynı eser s 132

ATA SÖZLERİ HAKKINDA VE KUZEY KAFKAS

ATA SÖZLERİ

Yazan: K.A.

Akademi üyesi Dal atasözlerin söyle değerlendirmiştir: «Bir milletin zekası, ağlayışı, hıçkırarak ağlayış, ızdırabı, neş'esi kısacası gerçek yaşayışı kimsenin hor karşılamayacağı öz varlığıdır.»

İnsanların bütün yönleriyle yaşayışları ata sözlerinden çıkarılır; Aile hayatları, çalışma tarz ve çeşitleri, tabiat görüşleri, çeşitli halk sınıflarının durumları, geçmiş tarihleri, ilmi ve felsefi görüşleri, tarihin karanlıkları arasında gizlenip kalmış birçok olaylar... En geniş anlamıyla ata sözlerinin milletin öz malı oluşu büyük önem taşımaktadır.

ÇERKES ATA SÖZLERİNE GELİNCE: Adige (Çerkes) ata sözleri eski tarihte henüz yazı ve yazılı kanunlar yokken meydana getirilmiştir. O devirlerde Çerkeslerin yüksek ahlaki, kültür, gelenek ve görenekleri vardı. Ata sözleri kanun yerine geçer, asil şövalyeler yetiştirilmesinde kaide olarak uygulanırdı.

1837-1839 yılları arasında Çerkesler arasında yaşamış olan JEYMS BELL Çerkesler hakkında şöyle yazmıştır: Çerkesler, toplum olarak incelendiği zaman tabii terbiyeyle en iyi şekilde yetiştirilmiş olarak gördüğüm ve haklarında okuduğum bir millettir.

Bayan BODENSTEDT'in 1859 yılında yazdığı işe; Çerkeslerin aslı çok uzaklara... dayanır. Onların şövalye ruhları, temiz karakterleri, büyüklüklerine karşı gösterdikleri saygı ve bağlılık ve mükemmel hatları... Şüphesiz ki hür Kafkas milletleri arasında Kuzey Kafkasyahları ön sıraya çıkaran bu karakterlerdir. Şeklinde dir.

Bayan HOMMAIRE DE HELL Çerkesler hakkında: Kahramanlık, zeka, fevkalâde güzellik, kısaca tabiat onlara herşeyi vermiştir. Onları hürriyetseverliğe kahramanca sevkeden, şey karakterlerindeki mevcut düzenli bir soğukkanlılık, şeref duygusu ve şövalye bir ruha sahip oluşlarıdır.

İşte yukarıda Çerkesler hakkında bazı yazarların düşünceleri bunlardır. Fakat iş bu kadarla bitmiyor. Bunlar Çerkeslerin terbiye, kahramanlık ve meziyetlerini hiçbir zaman tam anlamıyla anlatmaya kâfi değildir. Bunlar gibi Çerkesler hakkında Rus, İngiliz, Arap, Fransız, Alman klasik yazarlarının pek çok eserleri vardır. Bunların incelenmesi sonucu kesin sonuca varmak ancak mümkün olabilir.

Çerkeslerin bütün meziyetleri ata sözlerinde mevcuttur. Şimdi bunlardan bir kısmını yayınıyoruz:

- 1 — Bakınarak otur, düşünerek konuş.
- 2 — Seni geçenin kuyruğunu tutma.
- 3 — Yedi kere ölç, bir kere biç.
- 4 — Yanındakine güvenip ayıyla görüşmeğe kalkma.
- 5 — Kaplumbağa çıktığı kabuğa dudak bükermiş.
- 6 — Misafir koyundan daha uysaldır.
- 7 — Tuzlu yemek yiyen elbet de çok su içer.
- 8 — Fakiri deve üstünde dahi köpek ısırır.
- 9 — Sapsız çekiç zor kalkar.
- 10 — Babanın eski dostunu ihmal etme.
- 11 — Sana güvenen insan, anaların doğurduğu en kötü insandır.
- 12 — Çıplak doğduğu yere döner.
- 13 — Canı olanın eceli de olur.
- 14 — Düşmansız ve dostsuz insan olmaz.
- 15 — Çocuk da olsa misafire hürmet şarttır. (Devam edecek)

MUHTASAR ESKİ ADİGE (ÇERKES) TARİHİ

Yazan :

Ö Z E T İ

Çeviren :

Şora Bekmirze NOGUMUKA

II

Dr. Vasfi G Ü S A R

Bekmirze'nin 1818 yılını takip eden yıllarda general (DELPAZZO), (STAAL), (ENGELHARD) ve (EMMANUEL) ile birlikte Rus Devletine büyük hizmetleri görülmüştü.

1830 dan 1835 senesine kadar Petersburg (Petrograd) şehrinde Rus Çarının muhafız alayında hizmet görüyordu. Daha teğmen rütbesinde iken Rusların Polonya üzerine yaptıkları savaşa katıldı. Bu savaştan sonra hizmet etmek üzere Anayurduna döndü.

1835 ten 1843 yılına kadar KABARDEY mntıkasında askeri mahkeme sekreterlik mevkiini işgal etti. Sonra da Başkanı bulunduğu bu ödevden istifa etti. Ondan sonra resmi hiç bir vazife almadı, bütün gayretini bu kitabın yazılmasına verdi ve bu maksat için gerekli gördüğü bütün malumatı topladı. Kitabı tamamlayınca Petersburg şehrinde ki (Çarlık ilim akademisi) ne sunmak istedi. Yol masrafı hakkında (Çar iradesi) çıktı. Fakat kitabı Akedemiye sunmadan 1844 te kalp sektesinden öldü (Bazı rivayetlere göre Rus Hükümeti tarafından zehirlendi. Çeviren Dr. V.G.).

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

YUNANLILARIN ESKİ ADİGE (ÇERKES) LER HAKKINDAKİ RİVAYETLERİ — ZİG, ÇİK KERKET'LER VE ÇİKİTYA — ADİGE KELİMESİNİN MENŞE'İ — ADİGE ÜLKESİNİN SINIRI — ADİGE ÜLKESİNDE ESKİ ESERLER — BERGOSTAN.

Eski Yunanlılar dedelerimizi ZİG (1) adıyla tanırlar. Bazan da onlara KERKET (2) adını da verirlerdi. Gürcü tarihçileri ise onlara ÇİK ve memleketlerine ÇİKİTYA (3) ismiyle adlandırırıldardı. Hâlâ da aynı adı vermektedirler. Son iki isim bize Çerkesçe ZUKH kelimesini hatırlatır. Bizim dilimizde manası ise (İNSAN) demektir.

Malumdır ki eski milletler; daha başlangıçta kendilerine (İnsanlar) adını verirler. Komşuluk eden milletlere ise belirttikleri sanat ve hasletlere veya memleketlerine veya oturdukları yerlere uygun adlar verirlerdi. Bu suretle Karadeniz'in Doğu kıyılarında eskiden yerleşip

ikamet eden eski cedlerimiz kendilerini böylece bildiler. Komşu milletten de onları öylece ZİG ve ÇİK adıyla tanıdılar. KERKET kelimesi ise milletimizin adlandırıldığı bir lakap yada ünvanndan başka bir şey değildir. Her hangi bir sebepten ötürü Yunanlılar tarafından kendilerine verilmiş bir ek ad olması mühtemeldir.

Milletimizin bugüne kadar muhafaza edilen ve şiirlerde, şarkılarda ve kadim rivayetlerde geçen hakiki adı ise (A N T) dir. Fakat bu ad; zaman geçimi ile değişikliğe uyarak (ADİGE) veya t harfi hafifletilerek d harfına değiştirilmiş ve sonundaki khe kısmı asıl isme eklenerek A D İ G K H E olmuştur.

Bu son kısım da cemi (toplum) sıgasında kelimesinin sonuna eklenen bir edattan başka bir şey değildir. Kabardey bölgesinde oturan bir kısım Yunanlılar hâlâ bugüne kadar bu kelimeyi eski şekilde ve

esasını değiştirmeden teleffuz ederler. Bunlardan bazıları (ANTİKHE-ANTİCHE), diğerleri kullandıkları lehçeye göre ATİKHE derler. Söylenenin doğruluğunu tevsik zımnında eski şiiirlere gitmek ve bu şiiirlerden bazı örnekler almak gerekiyor. Meselâ ANTİ—NOKOPJESH kelimesini incelersek bunun Ant beğinin oğlu ve ANTİGSHAO—ANTİGİŞAVE'nin genç Ant ve ANTİGİ—WARK'in anlamı da Ant verki, Antların asili olduğunu buluruz. Nitekim (ANTİG—SHAU — ANTİGŞAV) Ant suvarisi manasınadır. Milletın ileri gelenleri ve büyük kumandanları ile önderlerine NART derlerdi. Çok akla gelir ki bu kelime NAR ANT yani Antların gözde olanları, büyükleri demek olan kelimenin kısaltılmış şeklidir.

Halkımızın adlarını eskiden ikamet ettikleri mevki ve iklimlere, bölgelere takan bazı Yunan yazarlarının bu şehâdeti Ant'lar hakkında söylediklerimizin doğruluğunu isbat eder. Bunun için (LAPİE)nin yaptığı haritada (ki bu haritanın yapılış ve düzeninde PTOLEMEUS ve PLİNUS'un da yardımı olmuştur) ANTİCAS kelimesini (LABA) nehrinin (KUBAN) nheriyle birleşmesinde ve KUBAN nehri kıyılarındadır buluruz.

STRABO'nun hazreti İsâ'dan takriben 26 sene evvel telif ettiği kitabında KUBAN nehrinin ANTİKİTES olarak yazıldığı görölmektedir. (4). Fakat Derbendnâme kitabının yazarı Terek nehri ile Karadenizin Doğu sahilileri arasında oturan insanlara JULİ AND adını vermektedir. Bize kadar gelen eski rivâyetlerden Adigelerin es-

ki devirlerde Doğu TEREK nehri ile Kuzeyden VOLGA ve DON nehirleri arasındaki bütün bölgelerde oturdukları ve sonradan doğru olarak tesbit edilemeyecek tarihi devirlerde AZOF Denizi kıyılarına yerleştikleri hatta uzun müddet Kıırım yarım adası (5) nı bile işgal eyledikleri zikre değer. Memleketlerinin Güney sınırları ise hâlâ Asetinler (Kuşhalar) ve derin vâdileri Abzekh kolu (kabileleri) tarafından yurdlaştırılmış olan Kafkas dağ silsilesi teşkil ediyor.

PAULUS DİAKONUS miladın ilk yüz yılında Kuzey ülkelere bir seyahat yaptı ve bu gezisi esnasında ANT (6) milletini DNİEPER nehri kıyılarında buldu. Zan edilir ki bunların AZOF Denizi Batı kıyılarında ve bu nehrin sahillerinde ikamet eden bir kısmı GOTH orduları tarafından bozulmuşlar, onların şiddetli saldırılarından korkarak Kuzeye kaçmışlardır.

(Devamı var)

(1) Periplus Penti Euxeni. Maris Erythrci adı verilen ARRİAN'ın kitabında bu şekil ile belirtilir. Yunanlılar bu adı Karadenizin doğu kıyılarında oturan millete derlerdi. Yazar ARRİAN diyorki : Bu millet ,bugüne kadar yaşayan Çerkes JAN dahlından başka bir şey olmayan SANİCH—SANİKH halkı ile komşu idi. ACHEİ ırmağı da SANİKH, ZİG'i ayıran bir sınırdır. (ASİA Pcyglotta, J. KLAPPROTH. Paris. 1831 kitabına bakınız). (2) KERKET'ler haddi zatında bir halk topluluğudur Onlarda ADİGE milletine mensupturlar. Bu milletin bir kısmı olan SİND'ler de aynı halde bu milletin bir parçasıdır. (3) Description geographiques de la Georgie,

Kuzey Kafkasyalı Muharipler

Par le Tsarewitch Wakhauht, d'après l'original autographe. Per M. Brosset st. Petersbourg. 1842) kitabında yazılı. (4) Eskiden ANTİKİTA yada ANTİCİTES adları altında bilinen, Azof Denizine dökülen Kuban nehrinin (Hypanis S. Vardones) Kuzey ayağıdır. Kendisiyle Karadenize dökülen Güney ayağı arasında EİON veya TAMAN yarımadasını teşkil eder. (5) Çerkesler eskiden Kafkasyanın ve aynı zamanda Kırım yarımadasının Batı kısmında ikamet ederlerdi. Bu milletin eski rivayetlerinin birine göre kollarından birisi yani Kabardeyler milâdi on ikinci yılında Kubandaki asil vatanlarını bırakmış ve Kuzeye

kaymışlar, Don nehri yakınlarına yaklaşmışlar, sonra Kırım yarımadasına yönelmişler ve Kırımın Batı kısmında yerleşmişlerdir. Bundan ötürü KALCHA ve TEREK nehirleri arasındaki ovaya (Çerkes Ovası) denir. Bu ovanın Kuzey kısmına da Kabarda denildiği gibi.

Yazar Freducius d'Ancona'nın 1497 yılında Karadeniz ve Akdeniz için tanzim ettiği deniz haritasının üstünde ve bugün TAGANROG şehrinin bulunduğu yerin Batısında kırmızı kalemle Kabardey halkının adı yazılıdır. Hattâ bu mevkiye de bu kolun ikamet ettiği eski yerler tam bir vuzuhla görülür.

Ancak milâdı on üçüncü asırda Kabardeyler yerlerini bıraktılar ve Tamanda devamlı yerleşmek üzere Kırımı terk edip oraya göçtüler. Taman Kuban nehrinin kolunun teşkil ettiği adadır Tatarlar buna (Kızıl taş) derler. Kabardeylerin bu adada oturmaları o zamandı, orasını bıraktılar ve bütün Kabardey prenslerinin en büyük cediti olan prens Y İ N A L'ın kumandası altında eski vatanlarına doğru yürüdüler ve Kuban nehri kıyılarındaki memleketleri yeniden zaptettiler ve orada yayıldılar. Sonra da şimdiki Kabardey ülkesini ele geçirdiler ve bundan sonra da diğer Çerkes kollarını emirleri altına aldılar.

Asetin halkının muhafaza ettiği eski rivayetlere göre Kabardey prenslerinin Kırımdan gelişlerine kadar Çerkeslere KOSAKH MEPE yani Kazakh kralları adı verilirdi. Constantin Porphyrogenete'in rivayeti ise yukarıda söylediklerimizin doğruluğunu teyid eder. Çünkü bu yazar Çerkes ülkesinden Karadenizin Doğu kıyılarında bulunan parçaya SIKHYA—SYCHIA yani ZİG memleketi denir. Diğer kısmına ise KAZAKHIA yani Kazakh memleketi adı verilir. Bu yerler A L A N ve Asetin memleketine Doğu cihetten komşu olan memleketlerdir.

Bütün eserlerini 1502 yılında yazan ve yayan yazar GEORGE İNTERIANO zamanında Çerkesler Azof Denizi Doğu kıyısından Don nehrine kadar olan bütün mıntakaları kapsarlardı. Fakat bundan sonra orayı bırakmağa ve Rus, Tatar ve diğer kavimlerin saldırılarından

çekinerek Doğu ve Güneye doğru dönmeğe mecbur oldular (Asia Polygista S. 129-131 e bakınız).

Arab yazar Şeyhuddin Eşşâmi dahi eserlerinden birinde hıristiyan Eskeş'lerden bahsetmekte ve bu milletin Karadenizin Kuzeyinde oturduklarını ve Aian ve Ruslarla komşu olduğunu yazmaktadır. Yazar d'HOSSEON'un fikrinde bu milletin Çerkeslerin ecdadı olan ve yazar George İnteriano'un dediklerine göre Yunan ve İtalyanların bu isimle de tanıdıkları ZİG olması akla çok yakındır (d'HOSSEON, Des peuples du Caucase. Paris 1828, S. 185-186 ya bakınız). (6) PROCOPIUS, A N T milletini milâdı altıncı yüz yılda tanıdı ve GOTH savaşı kitabının üçüncü cildinin dördüncü bölümünde (De bello GOTH. B III, C.4. Ulteriora ad Septemtrionen habent Antarum populi infiniti) yani (büyük Ant milletinin Kuzeye doğru uzayan ve genişleyen mülkleri de Ant milletinin Batıda DONA (Tuna) nehri yakınlarında ve bir kısmının Tuna'nın Kuzeyindeki karanlık kıyılarında ikamet eden SLAV milletlerle komşuluk ettiğini yazar.

Altıncı yüzyılda yaşayan Goth tarih yazarı JORNANDES'in rivayetine göre Antlar Slav ırkına mensup idiler (Bu husustaki kitabına bakınız): (De rebus Geticis, Hamburg 1611). Nam hi ul initio Expositionis, el Catalogo Gentis dicere Ceepimus, ab una stirpe exortitria nune nomina redidereid est Veneti, Antes, Sclavi etc)

Şiirlerini kalbinin kanıyla yazan şair.

KOSTA HETAGKATI (X)

(1863 — 1906)

Yazan: İzzet AYDEMİR

«HAYAT VE KURULUŞUMUZU BALTALAYANLARIN
RUHU HUZUR VE SÜKUN BULMIYACAKTIR.»

Kuzey Kafkasyalıların büyük milli şairi Kosta Hetagkati Çerkeslerin Asetin dalındandır. 1663 Yılı'nın 5 Aralık'ta dağlık Osetya'nın Har aul'unda (1) dünyaya gelmiş ve 1 Nisan 1905 yılında Laba Aul'unda 43 yaşında olduğu halde hayata gözlerini yummuştur. Küçük bir memur olan babasının oğlunun yetişme ve eğitiminde bir rölü olamamış, iki yaşında iken de kaybettiği annesinin sevgisinden yoksun kalışı doğuştan içli olan Kosta'nın benliğinde kapanması güç yaralar açmıştır. Çendze Hetagkati isminde bir hanımın himayesinde 5 yaşına kadar kaldıktan sonra ikinci defa evlenen babasının, daha doğrusu üvey annesinin yanına dönmek zorunda kalmıştır. Doğuşan şansızdı Kosta. Annesinin vakitsiz ölümü, Kafkas savaşlarında felâkete uğrayan soydaşlarının o andaki çektikleri acılar, üvey anne eline bırakılışı hep onun çocukluk devrelerine rastlar. O, kararsız bir ruha sahip, ne yapacağını kestiremeyen birisidir. Bu şartlar altında girdiği Terekale ilkokulunda daha fazla kalamayıp Laba'ya, babasının yanına kaçar. Babası Leuan oğlunun okumasını çok istemektedir. Bu amaçla Maykop Kalacı dağı okulunda bir sene, Stavropol orta okulunda da altıncı sınıfa kadar okuduktan sonra çok kuvvetli ressamlık istidadı yüzünden Petersburg Resim akademisi'ne gönderilir. Akademi üç senelik başarılı bir öğrenimden sonra Kafkasyalı öğrencilere ayrılan bursun kesilmesi üzerine ve diploma almaya birkaç ay kala Kafkasyaya döner. (1883)

Artık küçük ve kararsız Kostanın yerini genç, ateşli ve idealist Kosta almıştır. O, vatanının düşman pençesi altında inlediğini bütün çıplaklık ve acılı-

ğı ile görmüş, milletinin perişan halini dile getirmek amacıyla bir dağlının silâhına sarıldığı anda duyduğu kin ve nefret duygusu içerisinde kalemine sarılmıştır. Kostanın yazıları artık Terek-kale, hatta Petersburg gazetelerinde yer almaya başlamıştır. Bu arada ressamlık yapmak suretiyle de hayatını kazanan şairin ateşli şiirleriyle dağlı hayatına ait yazıları Ruslar tarafından endişeyle izlenmiştir.

Her kelimesi hürriyet kokan Rus aleyhdarı yazılarının hepsi gazetelerde yayınlanamıyordu. Fakat elden ele bütün Kafkasyayı dolaşan bu şiirleri yüzünden Kosta, Kafkasyanın savaş sembolü haline geldi. Bu arada gözle görünür hareketlere de giriyor Kosta (Kafkasyadaki Ortodoks Hristiyanlığını ihya) derneğinin kıskırtması ve yerli bazı Rus taraftarlarının işbirliği sonucunda 60 senelik (Asetin kadın yurdu) Tereke-Kale valisi

Kahanov un emriyle kapatılıyor. Asetin aydınları, başta Kosta olmak üzere bu kararı protesto ediyor ve yurdun tekrar açılmasını sağlıyorlar. Fakat artık Kosta mimmelenmiştir. Ötedenberi şairi yoketmek için fırsat kollayan Rus yöneticileri bu olayı fırsat bilerek harekete geçiyorlar. 1891 yılında Terek-Kaleden sürülen Kosta babasının yanına, oradan da dağlık Karaçay bölgesine geçiyorsa da burada daha fazla kalamıyarak babasının ölüm haberi üzerine 1893 yılında Laba ya, oradan da Stavropola geliyor. Burada tekrar yazı hayatına atılarak (Kuzey Kafkasya) gazetesini eline alıyor ve Terek-Kaleda aleyhine verilmiş olan sürgün cezasını kaldırıyor. Fakat Terek-Kaleye dönmenin güçlüğüne kavrayan şair, bir müddet sonra da Rusların türlü baskı ve tehdidi altında Kuzey Kafkasya yayını bırakıyor. Kosta artık vaktinden evvel yıpranmaya başlamıştır. 1890 yılında sağ ayağında başlamış olan kemik veremi şiddetini arttırıyor ve 1897 yılında Nartsan (Kislovodsk) da tedavi edilerek Psihuabe'ye (Piyatigrsk) taşınıyor. Burada da boş duramayıp (Vatan evladı), (Sen Petersburg malumatı) adındaki gazetelerde yine dağlı hayatına ait yazılarıyla, yolsuzluklardan bahseden yayına girişiyor. Bu hareketleri onun düşmanlarını yeniden faaliyete geçiriyor ve 1898 yılında Terek-Kaleda iken bir kazak askerinin yaralanması olayına ismi kasten karıştırılarak, Asetinleri isyana teşvik suçundan 5 sene müddetle kurs bölgesine sürülüyor. Daha sonra 1899 da Herson ve Oçakovda yerleşiyor. Herson a tekrar dönüşünde sürgün kararının kaldırıldığı kendisine bildiriliyor. 1900. Bu arada Terek-Kaledeki dostları boş durmuyor, onun (İron Faendyr) adlı eserinin birinci baskısını yaptırıyorlar. Fakat bu eser de Rus aleyhtarı şiirlerinin bulunması şüphesiyle toplattırılıyor. Toplatma kararının yeniden kaldırılması üzerine de Kosta önce Psihuabe ye sonra da Terek-Kaleye dönüyor. Bu dönüş şaire yeniden ümit veriyor ve yazı hayatına atılmayı istiyorsa da buna imkân bulamıyor. Çünkü uzun süren sürgün ve takibat yıllarında yıpranmış, fiziki kuvvetini kay-

bitmiştir. 1903 yılında kemik veremi şiddetleniyor ve 3 sene hasta yattıktan sonra da ölüyor. Terek—Kalaye getirilen Şair Kosta'nın cenazesi kalabalık bir hemşeri topluluğu tarafından 1 Nisan 1906 da defnediliyor.

KOSTA'nın San'at Yöntü: Kuzey Kafkasyanın en büyük milli şairi olan Kosta ana dili olan Asetinceyi en iyi bir şekilde kullanmasını bilmıştır. Şiirlerinde kullandığı karşılaştırma ve benzetmeleri, savunduğu olgun fikirleri kendine has üslubıyla realist ve duru bir şekilde işlemiştir. Onda kendisinden sonraki yazarlarda görülen Rusluktan katıyken eser yoktur. Gerek dil, gerek konu ve gerekse ruh bakımından tam anlamıyla Kuzey Kafkasyalı olan şair, konularının materyelini Kuzey Kafkasya mitolojisinden (Asetin Diyeleğinden) almıştır. İşgal altında inleyen milletin kaygıları, vatanın bağımsızlığa kavuşması yolunda girilen çetin mücadeleler ve nihayet çeşitli sebeplerle düşmana yakınlık gösteren hemşerilerinin yanlış tutumu karşısında duyduğu endişeler onun şiirlerinin özünü teşkil eder. (Milleti birliğe ancak önderlerinin iradesi götürür) tezini savunan ve batı dünyasında olumlu sonuçları görülen bu gerçeği en azından birkaç ön yıl önce keşfeden Kosta ileriye gören bir aydın olduğunu ispat etmiş ve bütün şiirlerinde milletçe özenen çobanına ümitle seslenmiştir. Fakat ne yazık ki onun bu idealinin gerçekleştirilmesine imkân bulunamamış (Parçala ve hükmet) prensibiyle harekete geçen Ruslar Kuzey Kafkasyalıların gelenek, görenek ve dillerini yok etmek amacıyla bütün tedbirlere başvurmuşlardır. Bu endişe verici olayları yakından izleyen Kosta, şairlik sanatını tamamen milli ve sosyal yönde kullanarak milleti birliğe çağırın ve onlara tehlikeyi yırtınarcasına haykıran yayına girişmiştir. Vatanın kaygalarıyla kişisel acılarının kaynaştığı lirik şiirlerini adeta kalbinin kanıyla yazmış, bağımsızlık fikrini ideal haline getirmiştir. İşte onun kuvvetini kıran ve vakitsiz ölümüne sebep olan ruhi hastalığının esasını da hiç şüphe yok ki duyduğu bu acıların derinliği olmuştur.

ŞİİRLERİ: (2)

AH, EĞER

Daha küçük yaşlarında kendi ilk baharlarını yaşayanlar,
Anne sevgisinin tadını çıkaranlar;
mutludurlar.

SEN KİMSİN!

O'nun hediyesi tokat, okşaması şamardır.

Babam beni terketti, anne sevgisinin ne olduğunu bilmiyorum.

İki kısımda inceliyebileceğimiz Kostanın yukarıda bazı örnekler verdiğimiz şiirleri çocukluk anlarına aittir. Bunlarda o'nun baba ocağında geçirdiği acı günleri, annesinin ölümünün körpe ruhu üzerinde bıraktığı etkileri, mutlu bir aile ocağına karşı duyduğu özlemi buluruz. Fakat onun asıl benliği vatan ve millet yolunda yazdığı şiirlerde görülür. Bu şiirlerini Kosta (IRON FAENDYR): ASETİN BANDURLARI adlı dergide yayınlanmıştır. Onun gerçek kişiliğini yansıtan bu şiirlerinin Türkçeye çevrilmesinde şüphesiz ki edebi değerler tam anlamıyla belirtilememiştir. Fakat anlatılmak istenilen fikirler, lirizmindeki coşkunluk bütün canlılığıyla bize etkide bulunmaktadır.

Bunlar arasında vatandaşlarını ikaz ettiği:

TASA

(Dostum! Sonradan gelen yabancıyı, her nezaman olursa olsun kendine efendi yapmış olursan; neticede pişmanlıkta öleceksin.)

ÜMİT

(Milletimin kalbi benim tarlamdır, Vatanımın dertleri de sonbahar mahsulüm.) şiirleri kısa oluşuna rağmen büyük bir anlam taşımaktadır. Kosta'nın kısmen uzun ve edebi değerleri belirtmeğe çalıştığımız şiirlerinin başlıcaları ise şunlardır:

ÖĞÜTLERİM

Eğer, milletime karşı olan görevimi yerine getirmiş olsaydım,
Eğer, artık onun bana pek ihtiyacı kalmazaydı;

Böyle yanık ve kederli şiirler söylemez,
Hiçkırıklı sesim işitilmezdi.

ÖLÜMDEN KORKMUYORUM!..

Ölümden korkmuyorum!
Mezarımın karanlık soğuğu beni
Çoktan belirsiz bir kuvvetle kendine çekiyor,
Fakat damarlarımda yurduma yararlı olmam için

Bir damla kan bulduğukça
Hayatıma kıymet veriyorum.
Ben mutluluğun ne olduğunu bilmedim,
Fakat kişiliğimi, hürriyetimi mutluluk olarak biliyorum.

Ve milletimi bir adım olsun hürriyete kavuşturmak yolunda
Onu bile terketmeğe hazırım.

SANMA!

Sevgili dağlarımı unuttuğumu sanma!
Engin, derin, bulutsuz gök;
Senin hülya dolu bakışlarını;
Zavalı milletim, zavalı yurdum;
Seni unuttuğumu sanma...
Hayır dostlarım asla!
Sürgün ne kadar ağırsa,
Sizden ne kadar uzaksam,
Ve düşman bana ne kadar zalimse,
Sevgili dağlarıma ve size kavuşmam da,
Bana o derece tatlıdır...
Bütün dünyayı seviyorum,
Bütün insanlığı seviyorum,
Yardımsızlara, yoksul, insanlara acıyorum.
Fakat niçin saklıyayım, her şeyden çok,
Ey sevgili yurdum ve zavalı milletim,
Sizi seviyorum!

Sizin için hayatımı veririm,
Bütün gücümü, duygularımı size feda ederim;
Siz benim için o kadar sevimli, o kadar kutsalsınız ki!
Sizin ne kadar kutsal olduğunuzu anlatmam için,
Ne sözlerim yeter, ne de kudretim..!

(*) Bu yazının hazırlanmasında Warszawa, da çıkan Şimali Kafkasya dergisinin Mayıs 1936 yılı sayısıyla, Causasian Review'nin Sayı 9, Sayfa 123 teki R. Takoev'in makalelerinden faydalanılmıştır.

(1) Aul: Kafkasyada köy bünyesine hâz meskün yerlere verilen isim.

(2) Kostanın Çobansız adlı şiiri dergimizin birinci sayısında yayınlanmıştı.

İsrailde Kuzey Kafkasyalılar (x)

Çeviren : **Mahmut KUŞU**

— Thaeğepseu- Teşekkür ederim anlamına gelen bu kelime ile köy heyeti kâtibine teşekkür ettim. Muhatap olduğum kâtip Gehu Safvar, sevimli (30 yaşlarında) genç, Kfar Kame köyünde bu görevinde beş yıldanberi bulunuyordu. Aca-yip kelimeler yazılı idarehanede bir tabelâ asılı idi; Hase Tışıpeu (köy heyeti). Bunun enteresan tarafı bu kelimelerin Rus harfleriyle tasvir edilmesi idi. İsrail'de resmi dairelerde Rus harfleriyle yazılı birşeyi yalnız Çerkes köylerinde gördük. Bilindiği gibi Çerkesler yazıda ne Arapça ne de Lâtince, yalnız Kiril alfabesi kullanırlar. Kfar Kame köyünü ziyaret eden herkes buna şahit olabilir.

İsrail'de Çerkesler 80 yıldan fazla bir zamandanberi bu ülkede yaşıyorlar. Hangi rüzgâr getirdi buraya onları Kafkasya'dan? Ş. Şamil'in yenilgesinden sonra 1881 yılında ve çok sayıda Çerkesler Türkiye'ye iltica ettiler ve sonra buradan bir kısmı Orta Doğuya yayıldılar. Şimdi Suriye'de 30 bin, Ürdün'de 20 binden fazla Çerkesin mevcut olduğunu Gehu Safvar açıkladı. Burada, İsrail'de Çerkes azdır: Kfar Kame köyünde 1300, Yukarı Galiley'deki Kfar Rehanni köyünde 300 kişi mevcuttur. Bu Etnoğrafik akından kopan ve uzağa sıçrayan, mermi parçasına benziyor. Gehu Safvar'ın ecdadı Şamil'in muridlerinden olabilir. Toplum, yüz yıla yakın bir zamandan sonra, Cumhurreisi Ben Tsvi ve David Ben Gurion'un portresi altında benimle beraber oturuyor ve o, bir sekretere yakışan kültürlü bir lisanla serbestçe konuşuyor.

Kfar Kama 23 kilometre Afule'den; Tiveri istikametinden Yavnile'ye giden yoldadır. Tel-Aviv'den sabah 8 de yola çıktım, onu çeyrek geçe İsrail vadisinde münim bir düğüm noktası olan Afule'ye vardım ve buradan da Yavnelaya doğru saat 12 de yola çıktım. Burası İsrail'in (Ocak ayında) en çok ıslah edilmiş, her yeri yemyeşil ve dalgalı halinde sürülmüş tarlalar vadisidir.

Saat yarım az kala, hayatta hiç gitmediğim Kfar Kame köyüne, buradaki Çerkesleri görmek için otobüsten indim. Düzensiz taşlık yoldan «Sakley» dağı yanından yavaş, yavaş yukarı çıktım. Bir Arap köyü olmadığını anlamak için fazla düşünmeğe lüzum yoktu. Fellâhların, çamurdan yapılmış küçük evleri düzensiz ve dağınık: insanları çizgili gömleklere sarılı, başları agelle sarılı ve üzerinde siyah fitillerle tutturulmuştur. Burada ise taştan, sağlam, beyaz, boyalı evcikler: sokaklar muntazam ve temiz; erkekler işçi kıyafetinde, saçları Kafkasyalılar gibi parlak; kadınlar ise zambak rengine ve ayaklarına kadar uzun entari giyiyorlar, başlarını da aynı renkten başörtüleriyle bağlıyorlar. Hakiki, örnek Kafkas kabileleri arasında bulunduğumu hissediyordum. Beş dakika geçmeden ellerinde çantaları bulunan kalabalık bir okuyucu grubu beni sardı.

— Köyünüzün odası nerede? 13 yaşlarında karagözlü, Neval isminde bir Çerkes kızı «ben sizi götüreceğim» dedi ve önüme geçti. Kfar Kame gençleri üç lisan konuşuyorlar: Okulda Arapça ve İbranice okutuyorlar, evlerinde ise Çerkesçe konuşuyorlar. Çocuklar, Çerkesçeyi okulsuz olarak, ebeveynlerinden öğreniyorlar, fakat okur yazar değil, sadece konuşuyorlar. Kfar Kame halkı kendilerini Arap halkından ayıran ve Çerkeslik belirtisi olan ana dillerini iftiharla devam ettiriyorlar. Çerkesler kendilerini Araplardan ayıran Çerkes dili, örf ve adetleriyle bilhassa gurur duyarlar. Bayram günlerinde Çerkes kıyafeti, yandan kama ve

Çerkes kalpağı giyerler, dini törenlerde camiye gittikleri zaman dahi Araplardan farklı giyinirler. Evlenmeleri de farklı -- sembolik olarak kız alırlarken az bir para ödüyorlar, fakat bilâhare geline iade ediyorlar. Araplarda ise gelin alırlarken çok ağırlık veriyorlar. Köy idare heyeti 7 kişilik ve köy halkından müteşekkildir; eskiden tek kişi «muhtar» reis idare ediyordu. 1950 de İsrail hükümeti muhtariyet, «Moetsa Mekomit» kendi kendini idare etme sistemi kurdu, o andan itibaren Kfar Kame köyüne su getirilmiş ve bütün evlere su ve elektrik alınmıştır, daima bir doktor, ambulâns, telefon ve ortaokul mevcuttur. Ortaokul Arapça veya Afule'de İbranice idare ediliyor.

«İsrail'de Çerkesler neyle meşguldürler? Kfar Kame halkının dedi Gehu Safvar: % 40 müstakil mal sahibi çiftçidir, % 30 şehirlerde ve çeşitli müesseselerde işçi ve % 30 u devlet memuriyetindedir. Ne surette? Daha ziyade İsrail ordusunda ve poliste vazife görüyorlar. Çerkesler an'ane, intizam ve disipline sadık olduklarından bu mesleklerde başarı gösteriyorlar. Ürdün'de Çerkesler Arap lejionlarında hizmet ediyorlar, İsrail'de ise 1948 de yerli Çerkesler gönüllü olarak İsraille birleştiler ve 1957 yılındanberi (Araplardan farklı olarak) İsrail ordusunda askeri hizmet yapmak mecburiyetindedirler. Buradaki Çerkeslerin İsrail ile münasebetlerinin iyi oluşu bir sürpriz teşkil etmez. Arap milliyetçiliğiyle ilgilenmiyorlar ve onlar için mevcut idareye muhalefet gerektirecek bir vesile veya sbep yoktur. Yahudilerle eskidenberi sulh içinde, iyi komşuluk münasebetleri idame ettirmişlerdir. Bununla beraber aralarında karşılıklı kız verip almak yoktur. Kfar Kame köyünde Arap kızı ile evli yalnız bir erkek var ve bundan başka karışık aile yoktur. Müstakil hayat yaşıyorlar ve bu sebepten Kafkas dili - Çerkesçeyi muhafaza edebilmişlerdir. Kendi milletini veya köyünü terk edip başka yere gidip yerleşende olmuyor. Orta doğudan gelen birkaç Çerkes aile New-York'ta yaşıyor ve birisine de Holanda'da rasladım. İsrail Çerkeslerinin siyasi partileri yoktur. Kfar Kame sakinleri İsrail İşçi Partisi Mapaya, Maramanın adaylarına oy veriyorlar. Herşeye rağmen, uzak Karadeniz arkası Çerkes milliyetiyle az çok irtibatları var mı? Acaba hiç kitapları yok mu, hiç olmazsa Çerkesçe okuma kitapları da mı yok? Kfar Kame Çerkeslerinden okur, yazar olan ve tahsil yapan gençlerde az çok Çerkesçe okuma kitapları vardır. Nereden? Sovyet Kafkasyasından. Nasıl ve ne zamandanberi? «Üç yıl önc eRadyodan Çerkesçe yayını duymuş ve irtibat kurmuştuk. Bu Çerkesçe yayın Maykop ve Eriwan'dan yapılıyordu, yazışma sonunda Galiley'e Kiril alfabesiyle yazılmış Çerkesçe kitaplar getirttik. Ama biz de komünist yoktur.» Diyerek bilhassa bu hususu belirtti (Hase Tıspua) köy heyetinin sekreteri.

Buradan köyün büyükçe bir sokağına çıktım. Birçok bakkaliye ve mağazalar sıralanmıştı. Her ticarethanede bulutlarla sarılı, ebedi kar örtüleriyle göklere yükselen Kafkas dağ manzaralarına ait tabloları gözlerimle gördüm. Evlerin avluları ise zeytin ve limon ağaçlarıyla süslüydü. Köyün dışında asfaltın iki yanında harıl, harıl çalışan traktörler, otlayan, sürü, sürü hayvanlar ve uzaktan asfaltta süzülerek ilerleyen otobüsler ayrı bir manzara yaratıyordu.

Kfar Kame gezisi burada bitiyor. Thaeğepseu (Teşekkür ederim) Allaha ısmarladık, dostum GEHU!

(*) Bu makale Amerika'da Rusça «Novoye Ruskoye Slove» isimli gazetesinin 27 Mayıs 1953 tarihli sayısında ve A. GALİN tarafından yazılmıştır.

Allaverdy "Kafkas Derneği Hakkında" (Amerika)

Yazan: K. A.

Eski tarihlerde, islâmiyetin henüz Kafkasyaya yerleşmesinden önce, Gürcülerin, Kuzey Kafkasyalıların ve diğer Kafkaslı toplulukların hep bir arada dua ettikleri kutsal bir mabet yeri vardı. Bu mabete «ALLAVERDY» (Ulu Tanrı sizinle) ismi verilmişti.

20. nci asırda ALLAVERDY isminde bir melodi bestelendi ve bu melodi bütün Kafkasyada aydınlar ve özellikle öğrenciler arasında dilden dile dolaştı. Böylelikle ALLAVERDY kelimesi bütün Kafkas milletlerinin kardeşlik ve birlik sembolü oldu. İşte bu isim ve bu ismin ifade ettiği milli ruh sebebiyledir ki Amerikada «ALLAVERDY» KAFKAS DERNEĞİ 1931 yılında meydana getirildi. Derneğin kurucuları o zamanın ileri gelen asil Kafkaslılardı. Bunlar, General Ağeyev (Osetin), Prens Sultan Kadir Girey (Çerkes), Prens Simon Sidamen Eristov (Gürcü) ve Prens Oberliani (Gürcü) idiler.

Derneğin tüzüğünde belirtilen amacı şunlardı: Amerikadaki bütün Kafkaslıları tek bir dernek altında toplamak, onların kültür ve eğitim işlerini yürütmek, gelenek ve göreneklerini yaşatmak, gençleri bu ruh içerisinde yetiştirmek, yoksul öğrenci ve hastalara yardım etmek ve Kafkasyayı Amerikalılara tanıtmak amacıyla Amerikan halkıyla kültür münasebetleri kurmak.

Amacını gerçekleştirmek için de 1 — Kafkas ve Amerikan orkestralarının katılımıyla her yıl geceler tertiplemek. Bu gecelere Kafkasyalıların milli Kafkas kıyafetleriyle, Amerikalıların da balolarda giydikleri kıyafetleriyle katılmalarını sağlamak. Derneğin Amerikalı misafirlere klâsik çağrısı şöyle: Kafkaslılar tarih sahnesine çıkmadan çok önceleri masallarda bilinirlerdi. Prometenin bu mitolojik vatani, Gold'un altın yünler memleketi, Nuhun gemisinin karaya oturduğu dağlık ülke; o, aynı zamanda beyaz insanın doğduğu, Avrupa medeniyetinin oradan yayıldığı diyar; masallar, cennet bahçeleri ile süslü âlem... Kafkasya yalnız tarihi zenginlikleriyle sınırlandırılmış bir yer değildir. O'nun aynı zamanda etnik zenginlikleri de büyük önem taşır. Dağıştan dağlıları, gururlu ve yakışıklı Çerkesler, neğeli Gürcüler, cesur Asetinler, Karaçaylar, centilmen dağı Abazalar, Şövalye Çeçenler, enerjik Ermeniler, Azerbaycanlılar ve çeşitli diğer ırklarla meskün olan tarihi ülke...

Bugün New-York'taki Kafkasyalılar kendi senelik gecelerini yaşıyorlar. Amerikalı arkadaş ve misafirlerimizi selâmlarken biz Kafkasyalıları sizlere davetimize icabet etmiş olmanızdan dolayı sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Tanrı her zaman size yardımcı olsun.

2 — Dernek iki türlü dini bayram töreni yapmaktadır. İslâmların bayram törenleri şeker ve kurban bayramlarında tanınmış dernekçi bayan Fatma Natirbev'in evinde; hıristiyanların bayram törenleri ise S. Eristov'un evinde.

3 — Derneğin New-York civarındaki ormanlıkta yazlık bir dinlenme evi mevcuttur. Bu evde (6.5 hektar arsa ve 16 odalı binası vardır) emeklilerle izinli Kafkasyalıları bütün yaz mevsimi boyunca tam bir kardeşlik havası içerisinde vakitlerini geçirirler.

Yukarıda kuruluş ve amacını belirttiğimiz ALLAVERDY Kafkas Derneği şimdiye kadar büyük işler başarabilmiştir. Ancak son zamanlarda emektar organizatörlerinin çekilmesiyle boşalan yerler doldurulamamıştır. Derneğin kuruluşunun esas amacı olan Kafkaslılar arasındaki birlik ve dayanışmayı yürütebilmesi için yeni ve enerjik elemanlara ihtiyacı bulunduğu bir gerçektir.

S. Sidamon Eristov

Yazan : K. A.

Albay Prens Simon Sidamon - Eristov 14 Eylül 1964 tarihinde ve 73 yaşında olduğu halde Amerika'da hayata gözlerini yummuştur. Cenaze törenine çok sayıda mülteciden başka, New-Jersey'deki «Allaverdy» Kafkas Derneği başkanı ve üyeleri, New-York'taki Ostin kolonisi, Kuzey Kafkasya Derneği ile Amerikadaki Gürcü Derneği üyeleri katılmışlardır.

Aslen Gürcü olan Prens Eristov'un tabutu bağımsız Gürcü milli bayrağıyla sarılmıştı. Müteveffa Tifliste doğmuş, Tiflis Askeri Topçu Okulunu bitirdikten sonra hareket ordusunda görev almış ve Birinci Dünya Savaşına da bizzat katılmıştır. 1918 yılında bağımsız Gürcistanın kuruluşunda ve Gürcü milli ordusunun meydana getirilmesinde çaba sarfetmiştir. Gürcistanın Ruslar tarafından işgalinden sonra ise bir Amerikan savaş gemisiyle vatanından ayrılmış, 1921 yılında önce İstanbul'a ve buradan da Amerika'ya iltica etmiştir

Amerikada «Djons Hopkins» üniversitesini de bitirerek mühendis olmuştur.

Prens Eristov hiçbir zaman vatandaşları ile bağlarını gevşetmemiş ve bu amaçla da Amerikada «ALLAVERDY» derneğinin kurucuları arasında yer almıştır. 1931 yılından ölümüne kadar geçen süre içerisinde de derneğin başkanlığını yapmıştır. Geçen sene ise şahsi sermayesi ile Kafkaslı yoksul ve hastalara yardım amacıyla bir fon meydana getirmiştir. Bu hareketiyle Kafkasyahlara karşı büyük bir dost ve asil bir kimse olduğunu ispat etti. Müteveffanın cömertliği, misafir-severliği ve vatanperverliği onu yakından tanıyanlar tarafından unutulmıyacak ve o hemşerilerinin kalblerinde ebediyen yaşayacaktır. Prens Eristov'un ölümü şüphesiz ki Kafkasyalılar arasında büyük bir üzüntü yaratmıştır.

Müteveffanın halen hayatta eşi Anna Hantington Tresy ile bir oğlu ve üç kızı bulunmaktadır.

Ruhu şad olsun.

Şhaplı - Bereketuko Gazi tarafından.
Cenevre, 1914.

Bunca zamandır iştirsin âhi figanımı...

Feryadımın aksi sedası, pervâne misal, dolaşır etrafını...

Dönüpte bakmazsın-

Bakmak istemez misin?

Yoksa istemez misin beni?

Uzakiştın...

Süründün...

Sürünmekte sin...

Bıraktın, yadigâr, bir çok damla kanı!

Kansızımı kaldın?

Unuttunmu vatani?

Sen ki, can verirdin ismine,

Unuttun, demek nâmını!

Sanki siyah settareler,

Kanlı sancaklar,

Pâre pâre bayraklar,

Kefen gibi, örttü artık şehid vatani...

Bu şiir, sabık Medine Muhafızı Şhaplı Bereketuko Osman Paşa ve İmam Şamilzade Gazi Paşa kerimesi Nefisette Hanım'ın oğlu Gazi tarafından 10 yaşında iken, Cenevre'de tahsilde, 1914 senesinde yazılmıştır. Merhum Gazi ağabeyim, 81 yaşında ve Hamza ağabeyim 17 yaşında iken, İsviçre'de tahsilde iken, Birinci Cihan Harbinde Kafkas cephesine gitmek üzere, gönüllü olarak İstanbul'a gelmişlerdi. Diğer ağabeyim, Arif, keza, aynı zamanda ve gene annemin amcası İmam Şamil mahdumu Kamil Paşa ve oğlu Said Şamil (Said Şamil 14 yaşında idi) ile beraber İstanbul'dan hareket etmişlerdi.

Fakat, Enver Paşa'nın o zamanki Turancılık siyaseti ve Moskoflarla yapmış olduğu gizli bir anlaşma icabı (bugünkü Rus arşivleri alenen neşir etmiştir) Kafkasyayı cesaret zincirlerinden kurtarmamak idi, Kafkasyayı elli sene beri inlemekte olduğu esaret boyunduruğu altında çiynemek idi ve Kafkasyanın zengin altın, petrol ve türlü maden servetlerini onu zorla istilâ etmiş olan yabancı ellerde bırakmak idi.

Bu itibarla, İsviçre'den gönüllü gelip öz vatanına hizmet etmek isteyen bu üç Adige vatanperver, Arif, Gazi ve Hamza, milli ve insani vazifelerini yapmaktan mahrum kalmışlardır, Enver Paşa'nın şahsi ve kati emri mucibince. Arif, Kamil Paşa ile Diyarbakır'den ileri gitmemek emrini almıştır. Gazi ve Hamza Irak cephesine sevk edilmişlerdir. Orada, validemin dayısı Dağıstanlı Fazıl Paşa'nın yanında İngilizlere karşı büyük yararlıklar göstermişlerdir. Fazıl Paşa, 66 yaşında, Kut-el-Amara'da 1916 da şehid düştü. Gazi, bilahire, harb cephesinde almış olduğu rahatsızlık neticesi, pek genç yaşında vefat etti. Lausanne Polytechnique Yüksek Akademi'sinden mezun' mükemmel yedi dil bilirdi. Kendisi ile İstanbul'da, 1915 te görüşen, Met Çonatuka İzzet Paşa, şunu yazdı: «Şhaplı-Bereketuko Gazi, istikbalde Kafkas patriotlarımızın en büyük şahsiyetlerinden olacaktır.» Hamza ağabeyim (Hamza Osman Erkan) sabık Afyon ve İzmit mebusu, türk devletine en derin sadakât ve fedakârlıkla elli sene hizmet etmiştir. Çok değerli bir şahsiyet ve kıymetli bir muharrirdir.

HATUK VE CİNLER

Yazan : KADİR İ. NATHO

Bir Aralık akşamı, Kafkas dağlarının yamacında bir köy... Bütün evlerin ışıkları sönmüş. Yalnız bir evin penceresinden sızan ışık gecenin karanlığı içinde süzülüyor ve bu ışık içerisinde küçük kulübe esrarengiz şekilde kıpırdanıyor. Gecenin soğuk havası bile bir huzursuzluk içerisindeydi. Bu ölü atmosfer içerisinde tavuklar vakitsiz gıdaklıyor, sığırlar, böğürüyor, atlar kişniyor ve köpeklerle racı, acı uluyordu. İçerisirede ışık yanan küçük kulübe hariç köyde başka bir insanın bulunduğu dair hiçbir belirti yoktu.

Orada, ışık görünen kulübenin ufacak odasında, bütün şiddetiyle yanan bir soba ve sobanın etrafında da sırtında beyaz Kafkas elbisesi, başında astragan kalpağı, ayağında da yumuşak çizmeleri olduğu halde onyediy yaşlarındaki Hatuk sınırlı, sınırlı, bir aşağı, bir yukarı geziniyordu. Sol elinde yumruk büyüklüğünde bir elmas, sağ elinde de kaması vardı. Birden odanın kapısı gıcırta ile açıldı. Hatuk sert bir şekilde geri döndü, içeriye girmiş olan siyah ve acayip bir şekilde giyinmiş üç cin'e kızgın bir halde baktı. Cinler ağır, ağır Hatuk'a doğru ilerliyerek elindeki elması istedikler. Yüzünde hiçbir korku belirtisi görünmeyen Hatuk cinlerin kin dolu bakışlarını, çökük çenelerini, diken, diken saçlarını, dudaksız ağızlarından dışarı fırlayan dişlerini, kemikleri görünen kıvrık parmaklı ellerini ve geriye bükülmüş paytak bacaklarını sertçe gözden geçirdi.

— Elmasımızı ver, elmasımızı ver! Diye cinler Hatuk'a doğru ilerliyorlardı.

— Beni yalnız bırakın, sizi gidi sefil yaratıklar, yoksa sizi öldürürüm! Bütün gücüyle bağırarak Hatuk bir eliyle de kamasına sarılarak cinlerin üstüne atıldı. Fakat cinler daha tez davranmış ve esrarengiz bir şekilde gözden kaybolmuşlardı.

— Oğlum, oğlum! Ah benim biricik oğlum! Diyerekten Hatuk'un annesi bağırarak odaya daldı. Hatuk yerinden kıvılcıkmıyor, sessiz ve öfkeli bir şekilde dimdik ayakta duruyordu.

— Oğlum niçin cevap vermiyorsun? Birkaç dakika önce bağırıp, çağırıyordun. Birşeyin yok ya oğlum! Diye seslenen anne göz yaşlarını tutamıyor ve oğlundan cevap bekliyordu.

— Anne kendine gel! Sakin ol! Ben çok iyiyim, birşeyim yok. Ne yaptığımı çok iyi biliyorum.

Anne durmadan ağlıyor ve dua ediyordu.

— Anne! Beni kırmak istemezsen odana git uyu. Dedi Hatuk. Ve annesini omuzlarından şefkatle tutarak odasına götürdü, ona iyi geceler diledi.

— İyi gecele biricik oğlum! Tanrı seni korusun! Hiçkırıklı, kısık bir sesle mırıldandı ve ağlamasına devam etti.

Hatuk kapıyı çarçabuk kapadı, bir aşağı bir yukarı dolaşmasına devam ederek elindeki elmasa tekrar göz attı.

Daha buna ne kadar tahammül edebilecekti, işte aklına ilk gelen soru bu olmuştu. Fakat şimdi bu sorunun zamanı olmadığını düşündü. Hattâ üç günden beri uykusuzluktan bitap bir halde olduğunu da aklına getirmek istemiyordu. Moralini yüksek tutmak lüzumuna inanıyordu, çünkü uykusuzluğu düşünse, hemen uyuyacak, uyuyunca da cinler elması geri alacaklardı. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşmasına devam ediyor, uyumamak için her çareye baş vuruyordu. Artık o bütün köyün kendisinde olduğunu bildiği elması muhafaza etmekten aciz miydi? Üç cine, hattâ onların bütün sülâlesine meydan ekuyacak kadar cesur değil miydi? Daha neler, neler... Başka türlü hareket etmesine imkân olabilir miydi: Hayır, hayır! Allah korusun. Böyle birşey arkadaşlarını ondan soğutacak, onu güllünç bir duruma sokacaktı. Artık kızların nazarında da kıymeti kalmıyacaktı. Hayır, hayır!

Kızlar. Oh, evet. Ne muhteşem anlar yaşamıştı o gece, güzel Şamset'le, elması bulmadan önce. Arkadaşları da beraberdi. Muhabbet ettiler, şarkı söyledi, dans ettiler. Şamset armonik çaldı, toplantıya cazibesi ve neşesi ile ruh verdi. Oh, o gece hepsi onu nekadar mutlu kılmıştı.

Sonra o, kestirmeden evine dönerken karanlıkta bir şeyin kıpırdandığını gördüğünü hatırladı. Bir yılan taşıyordu onu. Ve yılan bir kayayı çabucak delip elması saklamış ve aniden gözden kayboluvermişti. Elması ele geçirip eve koştuğunu... Hepsini hatırlıyordu.

Eve geldiğinde annesi ona çay getirmişti. Annesinin yanında cinlerin ilk defa elması isteyişleri, kamasına sarılarak cinlere saldırışı, onları oradan uzaklaştırışı, cinleri görmeyen annesinin oğlunun büyülenmiş olduğuna inanışı Hatuk'un anılarının diğer bir zincirini teşkil ediyordu.

Daha sonra yaşlılar (Thamete) üç günlük bir istişareden sonra, elması cinlere iade etmesi yolunda ikna çalışmışlar, elinde pırıl, pırıl parlayan elması hayranlıkla süzmüşlerdi. Bu sırada yalnız kendisine görünen cinler tekrar ortaya çıkmış, Hatuk da sabrının tükenmesi üzerine yeniden cinler üzerine saldırarak onları bir kere daha kovalamıştı. Fakat bu hal onun büyü altında kaldığını herkese inandıрмаğa kâfi gelmişti. Böylece Hatuk geçen üç günün muhasebesini yaptıktan sonra düşündü: Niçin bu belâlar hep beni bulsun?

Odasının kapısı tekrar gürültü ile açıldı ve içeriye teker,teker üç cin girdi. Hatuk onların bu acayip görünüşleri karşısında bir kere daha kudurdu. Fakat bir kelime söylemediği gibi yerinden de kıpırdamadı. Bir elinde elmas, diğer eli de kamasında olduğu halde onlara bakıyordu.

— Bu kadar haris olma insan oğlu! Elması bize geri ver! Onu çalmakla sahibine kötülükte buldun ve sana bu yüzden hiçbir kötülük yapılmadı. Elmas ait olduğu yerde bulunmalıdır. Onu bize güzellikle ver. Güzellikle ver onu bize! Diyerek cinler Hatuk'a doğru harekete geçtiler.

Kıpırdayayım demeyin! Yoksa sizi parça, parça ederim! Tehditleriniz kulak asmış değilim. Sahip olduğum elması istemeğe hakkınız yok. Şimdi buradan def olun acayip mahlûklar! Def olun! Diyerek bir iki adım atıp durdu.

Cinler geriye doğru çekildiler.

— Hatuk Hatuk! Elması çalmadan önce iyi bir çocuktun. Sana kötülükte bulunmak istemiyoruz. Elmasımızı bize güzellikle geri ver. Onu sen zorla aldın. Onun sahibi olan cin ölmek üzere, ölmeden önce bu elmas parçasıyla onun acısını dindireceğiz. Elmasın yokluğu ölümden daha büyük bir acı veriyor ona. Bize bu elması geri ver, sahibinin hayatını kurtaralım.

— Hayır, hayır! Asla olamaz! Söylediklerinizi yapacak kadar aptal ve enayi değilim. Şimdi defolun, defolun buradan, diyorum sie! Ve kamasını çekip cinlerin üzerine atıldı. Korkak cinler bir kere daha gözden kaybolmuşlardı.

Uyku sersemliği Hatuk'un başına vurmağa başlamıştı. Mukavemeti azalıyor va başı kazan gibi kaynıyordu. Gecenin karanlığında uyumak istemiyordu. Gün ışığına erişebilse mesele tammadı. Ama ne yazık ki horozların üçüncü sabahı müjdeleyen ötüşlerine henüz çok vakit varçtı. Dakikalar saat gibi uzuyordu. O hâlâ uyumamağa azmetmişti. Ama nihayet kendinden geçti. Birazcık olsun dinlenmek üzere yere uzanırverdi, fakat bir hayli uyudu.

Birdenbire bin acı duydu, hızla fırladı. Sobayı söndürdü. Elbisesi ateş almıştı. «Yandım, yandım» diye bağırdı. Tutuşan elbisesini söndürmeğe çalışıyordu.

Önce annesi, sonra da komşular odaya girdiler. Hatuk yanmaktan kurtulmuştu. Hatuk'un ilk aklına gelen şey elmas ve kaması oldu. Fakat her ikisi de yerinde yoktu. Üzerinden almışlardı. Daha sonra kamasını buldular, ama elması bir daha göremedi.

Not: Bu hikâyenin geçtiği yer, Kuzey Kafkasyada, Karadeniz sahilinde Anapa civarında «HATRAMTUK» köyüdür ve yazarın dedelerinin vatanıdır.

ABONELERİMİZİN DIKKATİNE

Dergimizin her sayısı bütün abonelerimizin adreslerine muntazaman postalanmıştır. Buna rağmen bazı okuyucularımızdan aldığımız mektuplarda dergilerimizin bazı sayılarının ellerine geçmediği öğrenilmiştir. Bu sebeple postada kaybolmuş olmaları ihtimaline karşı dergimizi almamış olan abonelerimizin hangi sayıları almadıklarını bildirmelerini önemle rica ederiz.

Kafkasya

İTİZAR

Yazılarımızın fazlalığı sebebiyle (Kuzey Kafkasya - Rusya Mücadeleleri) tefrikamızı bu sayımızda yayınlıyamadık. Özür dileriz.

Kafkasya

İHTİYAR VE GELİNİ

Yazan : Mahir ÇAĞATAY

İhtiyar bir karı koca, biricik oğullarını evlendirmişler ve mutluluk içerisinde yaşamaktaydılar. Fakat günün birinde ihtiyarın karısı ölmüş ve ihtiyar da hayat arkadaşından yoksun, yalnızlık içerisinde kalmıştı. Hele oğlu da gündüzleri çifte gidince bu yalnızlık kendisine çok dokunuyordu. Çünkü Çerkes gelenekleri ihtiyarın geliniyle konuşmasını engelliyordu. Yalnızlığa daha fazla dayanamayan ihtiyar, her ne pahasına olursa olsun bu geleneği yıkarak geliniyle konuşup, can sıkıntısını gidermek istiyordu. Hattâ bir taraftan bu adet in ne kadar saçma olduğunu düşünmeğe başlamıştı. Buna son vermek kendi elinde olmadığı için de kararını köyün thametelerine anlatmaya karar verdi. Bir koyun kesip sofrayı hazırlattıktan sonra köyün thametelerini davet etti ve durumu açıklayıp;

— Eğer beni gelinimle konuşturursanız size bir de besili inek hediye ederim. Dedi.

Thameteler :

— Mademki öyle istiyorsun, hay, hay! Diyerek ihtiyarın arzusunu yerine getirmek üzere gelinin akrabaları vasıtasıyla kayın pederiyle konuşmasını bildirdiler. Gelin de bunu kabul ettiğinden mesele halledildi. Önceleri ihtiyar çok memnundu. Fakat aradan zaman geçince geliniyle yüz, göz oldu. Gelin ihtiyarı saymamaya, hattâ bazan karşı gelip hakaret etmeğe başladı. İhtiyar durumdan çok üzülmüş, geliniyle konuşmadığı günlere özenerek yine eski devreye dönmek çarelerini aramaya başlamıştı. Öyleki bir gün yine bir koyun keserek köyün thametelerini yeniden evine çağırdı. Yemeği yedikten sonra da:

— Ne olur! Gelinimle beni konuşturmayın. Yine eskisi gibi olalım: Eğer bu arzumu kabul ederseniz size bu sefer besili bir manda hediye ederim, dedi.

Ve thameteler, gülüşerek ihtiyarın arzusunu bir kere daha yerine getireceklerini söyleyip evden ayrıldılar.

*Yeni Yılın
Bütün okuyucularımıza
hayırlı uğurlu olmasını
temenni ederiz.*

KAFKASYA

AKTÜALİETE :

Geceden bir görünüş

BÜYÜK KAFKAS GECESİ YAPILDI

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin 5 Aralık 1964 tarihinde Ankara Koleji spor salonunda tertiplelediği (BÜYÜK KAFKAS GECESİ) çok başarılı geçmiştir. Çok kalabalık olan geceye bilhassa Düzce, Eskişehir, Konya ve Adana'dan pek çok hemşerimiz katılmışlardır. Aralarında senatör ve milletvekilleriyle daha başka kıymetli misafirlerinde bulunduğu gecede folklor ekibi büyük ilgi görmüş, gösterilerin sonunda ekip elemanları seyirciler tarafından dakikalarca alkışlanmıştır.

DÜZCE'DE KAFKAS GECESİ

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin tertiplelediği Kafkas Gecesi 27 Aralık 1964 tarihinde Düzce Halk Eğitim Derneği salonunda yapılmıştır. Balo çok başarılı ve geç vakitlere kadar devam etmiştir. Başta Bolu Valisi olmak üzere, emniyet müdürü ve pekçok davetlinin misafir bulunduğu gecede Kafkas milli oyunları büyük bir ilgi toplamıştır.

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİNİN KONGRESİ YAPILDI

İstanbul Kafkas Kültür Derneği yıllık âdi genel kurulu 13.12.1964 tarihinde Parkotelde yapılmış ve yönetim kuruluna aşağıdaki zevat seçilmişlerdir: Yaşar Bir, Cahit Çaka (Emekli General), Tarık Binat (Tüccar), Naci Karaca (Avukat), Hayri Öge (Emekli Albay), Ali Erkan (Sanat Enstitüsü Md.), Ali Nahabaş (Tüccar).

Dergimiz yeni yönetim kurulunu tebrik eder, başarılar diler.

TURHAL KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİNİN KONGRESİ YAPILDI

Turhal Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin ilk kongresi 29 Ekim 1964 tarihinde yapılmış ve seçimler sonunda yeni yönetim kuruluna aşağıdaki zevat seçilmişlerdir: Sadettin Karaerkek (Başkan), Haşmet Gençer (Başkan vekili), İsmet Şekul (Sekreter), Turgut Akın (Muhasip), Adil Çelik, Şevket Naz, Rahmi Yılmaz.

Haysiyet Divanı : Nuri Yanbay, Canbulat Unarok, Adil Çetin.

Murakıplar : Abbas Tanrıverdi, Nazım Aytek, Ekrem Özkan.

Yeni yönetim kurulunu tebrik eder başarılar dileriz.

DOĞUM

Dergimiz teknik direktörü ve Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği muhasibi Bayram Hergüner'in 27 Aralık 1964 tarihinde bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir.

Janset adı verilen yavruya sıhhat ve uzun ömür diler, anne ve babasını tebrik ederiz.

Dergimiz sahip ve yayın müdürü ve Kuzey Kafkasya Kültür Derneği başkanı İzzet Aydemir'in 28 Aralık 1964 tarihinde bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Janberk adı verilen yavruya sıhhat ve uzun ömür diler, ailesini tebrik ederiz.

NİŞAN

İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Ömer Yağan ağabeyimizin kızı İpek Yağan ile Yük. İnş. Mühendisi Erden Karaboğa'nın 12.12.1964 tarihinde nişanlandıkları memnuniyetle öğrenilmiştir. Her iki aileyi tebrik eder, mutluluklar dileriz.

VEFAT

İstanbul Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Uzun Yaylalı Salâhattin Jular'ın 20.12.1964 tarihinde vefat ettiği teessürle öğrenilmiştir. Edirnekapı şehitliğine defnedilen merhuma Tanrıdan rahmet ve kederli ailesine de başsağlığı dileriz.

KIBRIS'A YARDIM

Aralarında Kuzey Kafkasyalıların da bulunduğu Melbourne (Avustralya)deki İslâm derneği üyeleri topladıkları 1000 İngiliz liralık bağış Kıbrıs'taki Türk'lere verilmek üzere Kızılaya göndermişlerdir.

İNSAN HAKLARI KOMİSERLİĞİ KURULUYOR

Cenevre (İsviçre)deki milletlerarası hukuk uzmanları komisyonu dünyanın her yerinde insan haklarının sistemli bir şekilde ihlâlini bildirecek bağımsız bir (İNSAN HAKLARI KOMİSERLİĞİ) kurulmasını teklif etmiştir. Teklifin gerekçesinde «gizli kaldığı için eksik tarafları veya maksatlı tutumları milli ve milletlerarası seviyede meydana çıkarılamamaktadır.» denilmektedir. Komisyonun sekreteri İrlandalı Sean Macbride, komisyonu destekleyen 60 memleketteki 40.000 hukuk uzmanını temsil etmektedir.

